

**DE FREQUENTIE VAN DE FRANSE WOORDEN IN
DE BELGISCHE EN NEDERLANDSE KRANTEN**

Frequency of French words in Flemish and Dutch press

Bakalárska práca bakalárskeho štúdia „Nizozemská filologie“

Alexandra Fabianová

Vedúci práce: **Drs. Bas Hamers**

OLOMOUC 2010

Prehlasujem, že som svoju bakalársku prácu vypracovala samostatne a uviedla všetky zdroje, s ktorými som pracovala.

Ik verklaar dat ik mijn scriptie alleen geschreven heb en alle bronnen waarmee ik gewerkt heb ik de literatuurlijst heb vermeld.

V Olomouci, dňa _____ 2010

Alexandra Fabianová

Dankbetuiging

Allereerst gaat mijn dank uit naar mijn consultant Drs. Bas Hamers voor zijn nuttige opmerkingen en adviezen.

Daarna wil ik graag meneer Marcel Grauls bedanken die mij vriendelijk in de redactie van Het Belang van Limburg ontvangen heeft en mij een interview heeft verschaft. Ik wil ook niet de andere redacties veronachtzamen, namelijk de redactie van De Volkskrant, De Standaard en Limburgs Dagblad die elektroisch meewerkten aan mijn vragenlijst. Mijn grote dank behoort aan alle respondenten van mijn enquête.

Inhoud

Inhoud.....	4
Inleiding	6
1. De taalontwikkelingen.....	8
1.1. Het Frans in het gebied van België en Nederland in het verleden	8
1.1.1. De voorgeschiedenis van de Nederlandse taal	9
1.1.2. Het begin van de Nederlandse taal	10
1.1.3. Het Middelnederlands (cca. 1150 – 1500)	10
1.1.4. Het Nieuwenederlands (cca. 1500 – nu)	12
1.2. De sterkste verfransing.....	12
1.2.1. 1792 – 1813	13
1.2.2. Een paar decreten van de keizer	14
1.2.3. Na de nederlaag van Napoleon	15
1.2.4. De verfransing van Vlaanderen.....	15
1.3. Het Frans in het actuele gebied van België en Nederland.....	16
1.3.1. De situatie in Nederland.....	16
1.3.2. De situatie in België	17
1.3.2.1. De Vlaamse Beweging	17
1.3.3. Medewerking van „Nederlandstaligen“	18
1.3.4. Hoe zit het nu met het Frans?.....	19
2. Ontleningen	21
2.1. Verschillende types ontleningen	21
2.1.1. Leenwoorden	23
2.1.2. Hoe en waarom een Frans woord naar het Nederlands komt.....	23
2.1.3. Hoe een Frans woord zich in het Nederlands aanpast.....	25
2.1.4. De oorsprong van de leenwoorden in het Nederlands	26
2.1.5. De reacties op de Franse leenwoorden onder de Nederlandstaligen	26
2.1.6. Een interessant onderzoek van Nicoline van der Sijs	28
3. De taalproblematiek in de kranten	29
3.1. Het onderzoek	30
3.1.1. De karakteristiek van de gekozen dagbladen	30
3.1.1.1. De Nederlandse dagbladen - De Volkskrant en Limburgs Dagblad	30

3.1.1.2. De Vlaamse dagbladen - De Standaard en Het Belang van Limburg	31
3.2. De strategie van het onderzoek	32
3.3. De frequentie van de Franse woorden op de voorpagina's	34
De Volkskrant	37
3.4. De frequentie van de Franse woorden in de titels	39
3.5. De frequentie van de Franse woorden in de stripverhalen	42
3.6. Vlaams-Nederlands woordenboek	44
4. De enquête versus de vragenlijst	46
4.1. Het doel van de vragenlijst	47
4.2. Het standpunt van de redacties	48
4.3. Het standpunt van de lezers	50
4.4. Het verschil tussen Nederlanders en Vlamingen in het taalgebruik	52
4.5. De quiz als een kers op de taart	54
Conclusie	57
Résumé	60
Résumé v slovenčine	61
Anotácia	62
Literatuurlijst	63
Bijlagen	68

Inleiding

Iedere taal heeft verschillende varianten vanwege het sociale milieu waar het gebruikt wordt. Binnen een land gaat het om dialecten en idiolecten, maar de verschillen gaan ook buiten de grenzen. Als een taal in meerdere landen wordt gebruikt, dan zijn er zeker typische kenmerken die alleen in dat concrete land voorkomen. Als wij het voorbeeld van het Engels nemen, dan kunnen wij heel duidelijk bepalen of er een Amerikaanse of echt Engelse variant gesproken wordt. Niet alleen de uitspraak en intonatie kunnen ons helpen, maar ook de woordenschat. „Cab“ is in de Amerikaanse versie „taxi“, „underground“ is „subway“, etc.

Precies hetzelfde kunnen wij in het Nederlands verwachten. Deze scriptie gaat over de twee grootste taalvarianten van het Nederlands, namelijk het Standaardnederlands en het Vlaams. Het is geen geheim dat de woordenschat van de Vlamingen soms helemaal onverstaanbaar is voor de Nederlanders. Ik zal niet alle soorten verschillen onderzoeken. Ik koos voor een bepaald gedeelte van de woordenschat, namelijk de ontleningen. In verband met mijn filologische studie is het voor mij een interessant werk. Als tweede vak van mijn studie studeer ik Frans en daarom concentreer ik mij op de leenwoorden afkomstig uit deze taal.

De problematiek, alhoewel al genoeg gespecificeerd, is nog altijd breed. Ik wil eigenlijk bewijzen dat er in Vlaanderen meer Franse woorden voorkomen dan in Nederland. En waar anders vindt men een voorbeeldiger taalgebruik dan in de media? Dat is de reden waarom ik de kranten onderzoek.

Natuurlijk, beide varianten leenden woorden uit het Frans en sommige zijn nu al compleet ingeburgerd en niemand beschouwt ze als vreemde woorden. Historische gebeurtenissen zijn de oorzaak dat de Belgen, sterk beïnvloed door Frankrijk, meer Franse leenwoorden zouden gebruiken. Maar misschien durven zij ze niet openbaar in de krant te zetten, zij worden misschien alleen bij gewone conversatie gebruikt. Een andere vraag is of de Vlaamse ontleningen niet duidelijker te herkennen zijn dan de Nederlandse. Die zouden minder opvallend kunnen zijn en wij zijn ons dan niet goed bewust van hun vreemde oorsprong.

In het eerste deel van mijn scriptie zal ik een historische blik op beide landen werpen en de taalontwikkelingen beschrijven. Om de problematiek goed in te leiden, zal ik het ontleningsproces proberen samen te vatten, vooral de komst en aanpassing van de vreemde woorden. Na de theoretische verklaringen zal ik mijn eigen onderzoek

analyseren. Ik zal er de grafieken met de frequentie van Franse woorden van de vier onderzoekende kranten (Nederlandse: De Volkskrant, Limburgs Dagblad, Belgische: De Standaard, Het Belang van Limburg) bijzetten. Ik verwacht dat de Belgische kranten toch meer Franse woorden gebruiken die zelfs soms onnodig zijn en makkelijk door een Nederlands synoniem vervangen zouden kunnen worden. Het laatste deel zal mijn resultaten of bevestigen, of weerleggen omdat het een vragenlijst betreft die ik aan de redacties van de kranten en naar de lezers heb gestuurd.

Het doel van mijn werk is om de frequentie van de Franse leenwoorden in het Standaardnederlands en het Vlaams te onderzoeken en vast te stellen of hun gebruik soms niet vervelend is, of het altijd goed te begrijpen is voor de lezers en of zij zich bewust zijn van de verschillen van de beide taalvarianten, ook wat de ontleningen betreft.

1. De taalontwikkelingen

Geen enkele taal kan zich tegen vreemde invloeden beschermen. Het ontstaan en het gebruik van een taal is een natuurlijk ontwikkelingsproces. Eerst mondeling, dan schriftelijk, het verspreidt zich en groeit. Het heeft zijn eigen kenmerken en het bepaalt, samen met andere criteria, of een groep mensen zich een volk kan noemen. Zij hebben hun eigen manier om zich uit te drukken die zij bepaalt. Maar de mensen reizen, de mensen ontmoeten andere culturen die zij verrijken, de mensen observeren, de mensen imiteren – kortom, de taal blijft nooit hetzelfde als in het begin. Een taal ontwikkelt zich en verzamelt de invloeden die het tegenkomt.

Op een of andere manier lijkt het gedrag van een taal op het menselijke gedrag. Een man wordt geboren, probeert zijn eerste lettergrepen uit zijn mond te laten, dan praat hij en op school leert hij schrijven. Hij kan verder boeken lezen en zijn opinie vormen, informatie verzamelen en sorteren, hij luistert naar zijn omgeving en laat zich beïnvloeden of wijst gewoon iets af. Dat is ook wat met een taal gebeurt.

1.1. Het Frans in het gebied van België en Nederland in het verleden

Linguïsten hebben de talen bestudeerd en kwamen tot de conclusie dat de karakteristiek van sommige talen juist gelijk is, dat zij dezelfde basis volgen. Zij zijn in 1786 een onderzoek naar taalgroepen, zogenaamde taalfamilies, beginnen uit te voeren. De leidende persoon van het hele project was sir William Jones die onder andere de Indo-europese familie heeft gedetermineerd.¹ Het zijn in de meeste gevallen de talen van Europa en zuidelijk Azië waarvan ook de Germaanse en Romaanse talen met het Nederlands en Frans deel uitmaken. Beide talen hadden een sterke invloed, vanwege de historische achtergrond op elkaar, maar de sterkste invloed was toch die van het Frans op het Nederlands.

¹ Zie link <http://www.cultureelwoordenboek.nl/index.php?lem=1566>, download: 24-11-2009

1.1.1. De voorgeschiedenis van de Nederlandse taal

In het jaar 57 voor Christus werd het gebied van de Nederlanden door de Romeinen bezet. Het gebied werd in het zuidelijke Gallia Belgica en het noordelijke Germania Inferior opgedeeld. In de tweede eeuw na Christus was de macht van de Romeinen het grootst.² De bezetting duurde tot de val van het Romeinse Rijk in 406 na Christus. Door de jaren heen was er een romanisatie te zien en zelfs de Germanen lieten zich door het Latijn beïnvloeden. Het kwam door het feit dat de inwoners van Gallië (Latijnse naam voor het huidige Frankrijk, België, een gedeelte van Duitsland, noordelijk Italië, het land van Galliërs, d.w.z. Celten)³ niet alleen hun eigen taal spraken maar ook bilinguaal moesten zijn. Het Latijn speelde de rol van administratieve taal. De autoriteiten waren een elite, zij konden schrijven wat alleen toen in het Latijns werd gedaan dus was het echt een signaal van hoge status als iemand het kon gebruiken. Het was een bewijs van macht en superioriteit.

De Germaanse stammen vielen de een na de ander het Romeinse Rijk binnen en begonnen zich daar te vestigen. Vanaf de derde eeuw na Christus waren hun bezettingspogingen zo succesvol dat zij de val van het Romeinse Rijk veroorzaakten en het Frankische Rijk ontstond. Gallië kreeg de naam Frankrijk die doet denken aan de huidige naam Frankrijk. Het was de tijd van de beroemde Merovingische dynastie. De Gallische bevolking moest wennen aan het feit dat hun koningen geen Latijn meer spraken. Het Latijn werd pas weer gebruikt onder Karel de Grote in de achtste eeuw. De culturele opbloei betekende onderdrukking van de Germaanse taal. Het Latijn werd opnieuw de taal van ambtenaren, van bestuur, van kerk, justitie en onderwijs. Toen was het Rijk ook groter wat veroorzaakte dat het centrum van het hele rijk ergens tussen Maas en Rijn lag en dus de invloed op de huidige nederlandstalige gebieden sterker werd.

² Zie de bijlage kaart op pagina 68

³ Zie link <http://slovníkcudzích slov.eu/slovo/G%C3%A1lia,%20Galia>, downloaded 24-11-2009

1.1.2. Het begin van de Nederlandse taal

Taalkundigen schatten het begin van de Nederlandse taal of rond 700⁴ of 900⁵ na Christus. Het is een periode wanneer er psalmen en andere religieuze schriftelijke vertalingen verschijnen en natuurlijk kan niemand precies zeggen waar het echte begin van zo een gecompliceerd en relatief systeem ligt.

Het begin van het Frans is officieel verbonden met de Straatsburgse Eed van 842, de eerste text in het Frans. Hugo Capet, die regeerde vanaf het jaar 987, was de eerste koning die het „françois“ als moedertaal officieel heeft gebruikt.⁶

1.1.3. Het Middelnederlands (cca. 1150 – 1500)

Het Middelnederlands was een natuurlijk vervolg van het vroegere Oudnederlands. Ook het Frans paste zich aan de nieuwe tijd aan en verspreidde zich naar Engeland door de huwelijkseries van Engelse en Franse vorsten waarvan de eerste die van Eleonora van Aquitanië en Hendrik II van Engeland in 1152 was. Zij kregen veel kinderen en zij moesten allemaal bilinguaal zijn net zoals de hogere maatschappelijke kringen. Het Frans werd snel de taal van de hele aristocratie en het politieke leven – „brieven, ambtelijke stukken en rekeningen werden in het Frans opgesteld, voor zover het niet in het Latijn gebeurde.“⁷ Deze situatie deed zich niet alleen voor aan de overkant van het Kanaal, maar ook in Italië, Duitsland en de Nederlanden. Literaire hoofse ridderteksten „reisden“ er evenzeer. Zij beïnvloedden de literatuur buiten de grenzen. Imitatie van typische versificatie was nodig en de ontleende woorden hielpen het opvolgen en verfraaiden de rijmen. De meeste woorden die toen naar het gebied van onze interesse kwamen, waren de ontleningen uit het Picardisch omdat dit dialect grensde aan het graafschap Vlaanderen en dus het dichtstbij was. De dubbele negatie van Franse oorsprong bijvoorbeeld, die vanaf de zeventiende eeuw niet meer zo gebruikelijk was, dateert ook van deze periode. Niet iedereen kon

⁴ Zie link <http://s2.ned.univie.ac.at/Publicaties/taalgeschiedenis/nl/>, downloaded 24-11-2009

⁵ Zie link

http://intranet.grundel.nl/Grassroots/nederlands/Taal/De_ontwikkeling_van_de_Nederlandse_taal1.htm, downloaded 24-11-2009

⁶ Zie link http://www.tlfq.ulaval.ca/axl/francophonie/HIST_FR_s3_Ancien-francais.htm, downloaded 28-11-2009

⁷ Marijke van der Wal: *Geschiedenis van het Nederlands*, Het Spectrum Utrecht 1992, p.106

daarin meegaan, er werden zelfs protesten tegen het Frans gevoerd. 2.7.1302, de dag van de „Guldensporenslag“⁸, bewijst dat er ook een stroming tegen de Franse annexatiepolitiek bestond. De bezetting van steden was uiteindelijk geen rem op vaststelling van de „vreemde“ taal bij hun „thuis“.

Het Bourgondische hof was de winnaar wat macht in de vijftiende eeuw betreft. Brussel speelde de belangrijkste rol van het centrum van de Franse cultuur.⁹ De Bourgondische dynastie kwam uit Frankrijk en wou haar taal behouden voor het centrale gezag, maar in het kader van lokale vergaderingen verleende zijn toestemming voor het gebruik van de volkstaal. De Bourgondiërs „waren het ook die het sociale prestige van het Frans in de Nederlanden voor de komende eeuwen vestigden.“¹⁰ De ambtenaren van de Rekenkamer van Rijsel (Lille), Brussel en Den Haag of van de Raad van Vlaanderen te Gent die wel Vlamingen, Brabanten of Hollanders waren, overschatten het Frans in grote mate. Het kwam al zo ver dat zij het ermee eens waren om hun namen zelfs te veranderen, zodat zij meer Frans klonken. Een verrassende conclusie is echter in de Grote Privilege van 1477, verleend door Maria van Bourgondië aan de Staten-Generaal, te vinden. Qua taalbetreffende inhoud meldt dit document dat in de Nederlandstalige gebieden de regeringsbrieven in het Nederlands opgesteld zouden moeten worden. Tot de Raad behoorde in die tijd een grote meerderheid van Nederlandstalige leden (16). In vergelijking met 9 Franstalige is het twee derde,¹¹ misschien verrassend veel in overweging nemende van wat er hierboven werd geschreven, maar Maria was van plan „gheboren vlaminghe, vlaemsch sprekende en de verstaande“¹² functionarissen te benoemen. Zij had niet vergeten dat vóór de Bourgondische tijd Vlaanderen tweetalig was en Nederland ééntalig en zij wou dit weer bereiken. In ieder geval duurde de geldigheid van „Magna Charta“ niet zo lang, slechts tot de dood van Maria in 1482. Vanaf dit jaar keerde de oude situatie al weer terug en het Frans had er vrij spel veld om zijn prestige verder uit te bouwen.

⁸ Deze dag wordt nog vandaag als de Nationale Feestdag van de Vlaamse Gemeenschap in België beschouwd. Het symboliseert de overwinning tegen de Franse annexatie bij Kortrijk, dus de zelfstandigheid van Vlaanderen en de herkrijging van het graafschap. De militairen en de gewone burgers waren moedig en waren niet bang voor het ridderleger (zij waren zelf alleen een voetleger) en voor de strijd met de vorst terwijl zij alleen volksmensen waren.

⁹ Ibid., p.107

¹⁰ Roland Willemyns: *Het verhaal van het Vlaams*, Het Spectrum Antwerpen 2003, p.106

¹¹ Zie link <http://dutchrevolt.leidenuniv.nl/bronnen/1477%2003%2014%20ned.htm>, downloaded 28-11-2009

¹² Zie link http://www.dbnl.org/tekst/toor004gesc01_01/toor004gesc01_01_0004.php, downloaded 27-11-2009

1.1.4. Het Nieuwenederlands (cca. 1500 – nu)

In het begin van het Nieuwenederlands zijn purismepogingen heel gewoon. Hoewel de laatste zin van Willem van Oranje, die heel beroemd is, in het Frans werd gezegd: „Mon Dieu, aie pitié de mon âme et de ce pauvre peuple.“¹³, zorgden de rederijders ervoor dat de zuivering van het Nederlands de hele periode heeft gebrandmerkt. Zij probeerden de vreemde invloeden te onderdrukken. Van de bekendste rederijders kunnen wij bijvoorbeeld D.V.Coornehert, D.L.Spieghel, P.C.Hooft en J.van den Vondel noemen. De Nederlandse grammatica's, de eerste woordenboeken, de Statenbijbel – zij werden allemaal in 16^e en 17^e eeuw geschreven. Zomaar uit belangstelling het eerste woordenboek „met Nederlands op de eerste plaats was het Nederlands-Franse Naembouck van allen natuerlicken ende ongheschuimde vlaemsche woorden, ghestelt in ordene by a b c (1546), uitgegeven door de Gentse drukker Joos Lambrecht“.¹⁴ Het werd zoals andere woordenboeken volgens het model van de Fransman Estienne vormgegeven.

1.2. De sterkste verfransing

Onder de heerschappij van Lodewijk XIV, bijgenaamd de Zonnekoning, trachtten de Fransen hun territorium te vergroten en na enkele slagen namen zij onder andere ook Vlaanderen in. De minister van de Financiën in die tijd, Jean-Baptiste Colbert¹⁵, paste taalkundige imperialisme toe, rekening houdend met de buitenlandse politiek, dwz. de openbare akten werden in het Frans opgesteld. In Vlaanderen, dus in Zuid Nederland, gebeurde dat in 1684. Ook al de regeringen in de Nederlandstalige gebieden veranderden, en bleef Frans de hoofdtaal bij de officiële processen. De Spaanse Nederlanden, de Oostenrijkse Nederlanden, de Franse Nederlanden, het deed er niet toe – de hogere sociale klassen vonden de verfransing aantrekkelijk, terwijl de

¹³ Nicoline van der Sijs: *Leenwoordenboek, De invloed van andere talen op het Nederlands*, Stu Uitgeverij, Den Haag, 1996, p.137

¹⁴ Zie link <http://s2.ned.univie.ac.at/Publicaties/taalgeschiedenis/nl/>, downloaded 28-11-2009

¹⁵ Een van de belangrijkste Franse politici die 22 jaar de minister van Financiën onder de koning Lodewijk XIV was. Zijn naam is verbonden met de economische term, mercantilisme of zelfs colbertisme, dwz. een economie gebaseerd op de export en bijna geen import. In de praktijk zou het landverrijking garanderen wat daar ook het geval was – Frankrijk had de wijzen om het luxe leven van de koning vast te stellen en bijvoorbeeld De Academie der Wetenschap ontvoeren. Zijn geldmiddelen beginnen te verdwijnen pas na de oorlog met Nederland in 1672-1678 die zou normaal gesproken de handelsmacht van Nederland devalueren.

lagere klassen liever Nederlandse dialecten praatten. „Het Frans werd beschouwd als de betere, verfijnde omgangstaal, de cultuurtaal die stond tussen de grove omgangstaal van alledag (het Nederlands) en de taal van vorming en vooral van de wetenschap (het Latijn)“.¹⁶

1.2.1. 1792 – 1813

De toestand op het einde van de 18e eeuw veroorzaakte de hervormingslust. Heel Europa had behoefte aan revolutie en het waren de Fransen die in 1789 de dromen van het volk tot een realiteit probeerden te brengen. Maar niet alleen het motto „liberté-égalité-fraternité“ of de val van de Bastille werden voor de Lage Landen zo merkbaar. Het was vooral de annexatiepolitiek die voor hen een werkelijkheid werd. Tijdens de Franse Revolutie vielen de Franse soldaten hun gebieden met succes binnen. De eerste bezetting in 1792 duurde niet zo lang. De tweede bezetting die in 1794 begon werd beëindigd met de annexatie van de Lage Landen door Frankrijk in oktober het jaar daarna. „Etat belge unique“ werd uitgeroepen. De spraak gaat over het „Zuiden“ want in het „Noorden“ waren zij pas in 1795 als bezetters, maar de annexatie duurde tot 1810. In het algemeen was het lot van de landen verschillend. Noordelijk Nederland had meer voordelen, omdat de troon vanaf 1804 Lodewijk, broer van Napoleon, behoorde. Het jaar 1804 is geen toeval. Integendeel, het is het jaar dat het Franse Keizerrijk werd uitgeroepen. Deze verandering was niet de enige – de Bataafse republiek, dwz. de rest van Nederland die niet afhankelijk van Frankrijk was, werd plotseling het Koninkrijk der Nederlanden met de koning Lodewijk. Vlaanderen was helemaal van Napoleon afhankelijk, dus de nieuwe hervormingen waren meer radicaal dan bij de „buren“. Zij werden vanuit Parijs bestuurd. Voor beide gold dat er geen eentalige pers (alleen in het Nederlands) kon verschijnen en zelfs wetten en decreten hadden alleen in het Frans rechtskracht. Er bestonden wel vertalingen naar dialecten, maar zij hadden geen belang. Napoleon kende geen compromissen. Alle vorige overheersers hadden min of meer ook tijdens hun verfransing het Nederlands gerespecteerd en zij lieten het in de lokale besturen oogluikend gebruiken. Onder Napoleon was het niet meer mogelijk. Hij wou de volken met het Frans unificeren, hij vond deze taal de duidelijkste manier waarop men zich uit kon drukken. Hij was eigenlijk niet de enige die die gedachte steunde. Het

¹⁶ Marijke van der Wal: *Geschiedenis van het Nederlands*, Het Spectrum Utrecht 1992, p.254

werd al in 1794 door Bertrand Barère gezegd: „Il vaut mieux instruire que traduire“ („Je kunt beter Frans leren dan alles vertalen.“).¹⁷ De ideologie van revolutie zou volgens hem en anderen alleen in het Frans zo krachtig zijn en goed begrepen kunnen worden. Alleen het Frans kon alles duidelijk maken, zo werd het gepresenteerd in deze periode.

Daardoor was het onderwijs heel sterk op het Frans gericht. De inwoners hadden of een tolk of een vertaling of de kennis van het Frans in hun sociale leven nodig, niet alleen bij de officiële instanties. De cafés, de winkels en de opschriften op officiële gebouwen waren wel tweetalig wanneer de Fransen akkoord gingen. In sommige gevallen beslisten zij gewoon dat de vertaling naar het Nederlands overtuigend was en werd het verboden. De Nederlandstalige boeken waren niet meer acceptabel en over de kranten hadden wij het al – zij moesten echt tweetalig uitgegeven worden. Mensen voerden meerdere protesten want 60% ervan was wat Frans betreft analfabeet. Zij weigerden om naar de Franse scholen te gaan. Toch werd Brussel in 1814, bijna op het einde van Napoleon zijn invloed, officieel tweetalig.

1.2.2. Een paar decreten van de keizer

Napoleon wou alles in de gaten houden. Daarom moest ook alles begrijpbaar voor hem zijn. Het is een van de redenen waarom hij het Frans overal wou gebruiken. Wat de krant en hun positie onder zijn keizerschap betreft, waren er twee belangrijke decreten. De ene van 3 augustus 1810 en de tweede van 26 september 1811¹⁸.

Op drie augustus werd er besloten dat in iedere departement men maar één staatskundige krant kan uitgeven, met de voorkeur aan de Franstalige. Napoleon was hier heel edelmoedig maar aan de andere kant ook heel listig, want zo kon hij de persinhoud van elk departement makkelijker controleren.

Op 26 september het jaar daarna verzette hij zich nog in de zogenaamde tweetalige departementen tegen het Nederlands. De eerste kranttaal was overal het Frans, met eventueel een Nederlandse vertaling. Dit decreet had ook een andere functie. Het verbood de advertenties in de krant. Er waren steden als Brugge, Gent of Maastricht waar het wel mogelijk was om een advertentiepagina toe te voegen die op het einde van de krant verscheen. Er werden mensen die Frans spraken gezocht voor verschillende

¹⁷ Roland Willems: *Het verhaal van het Vlaams*, Het Spectrum Antwerpen 2003, p.175 en 172

¹⁸ Marina Kessels van der Hijde: *Maastricht, Maestricht, Mestreech. De taalverhoudingen tussen Nederlands, Frans en Maastrichts in de negentiende eeuw*, Uitgeverij Verloren, Hilversum 2002, p.73

beroepen en dat stond natuurlijk in het Frans geschreven. Het waren winkeliers, obers, leraren, etc. die vooral hun talenkennis moesten aantonen.

1.2.3. Na de nederlaag van Napoleon

De beroemde slag bij Waterloo in 1815 betekende het einde van Napoleon. Maar zijn verlies in de gebieden van onze interesse was al eerder duidelijk. De Franse troepen verlieten deze gebieden in mei 1814 na de bevrijding door Engelsen, Pruisen en Russen. Het Weens congres besloot over de definitieve samensmelting van Nederland en België waarover al lang was gediscussieerd. Het vroegere Oostenrijkse „Zuiden“ behoorde nu tot Nederland, niet zo vrijwillig als wij zouden kunnen denken. Maar het was toch voordelig omdat er Nederlands door driekwart van de inwoners werd gesproken en daarom in het kader van de landstaal en administratieve taal de overhand kreeg. Maar de geallieerden zagen niks in dit voordeel. Hun grootste idee was om „een fort op de Franse noordgrens te installeren“¹⁹. Zij hoopten dat er een sterk rijk zou ontstaan die hen kon beschermen tegen eventuele Franse dreigingen. Het doel van de samesmelting had dus een internationale betekenis. Oostenrijk legde dus hun kans om herkrijging van België zonder ruzies neer.

De „federatie“ werd een koninkrijk die Koninkrijk der Nederlanden heette. De keuze van de koning viel op de zoon van de laatste prins van Oranje, Willem, de zogenaamde Koning Willem I. Zij vernederlandsingspolitiek leidde verrassend genoeg tot een andere sterke verfransing.

1.2.4. De verfransing van Vlaanderen

Willems politiek was over het algemeen succesvol. Hij kreeg twee verschillende landen in zijn koninkrijk en hij maakte hun economische kansen min of meer gelijk. Het Zuiden kon niet klagen, want er was veel moderne industrie. Waarover de „Belgen“ niet tevreden waren, was de taalunificatie. Toen Willem in zijn goed bedoelde pogingen het Nederlands in 1823 als de enige officiële taal invoerde, wist hij nog niet dat 7 jaar later het de hoofdoorzaak van de mislukking van Het Verenigd Koninkrijk zou zijn. Het

¹⁹ Roland Willems: *Het verhaal van het Vlaams*, Het Spectrum Antwerpen 2003, p.187

ationale gevoel blijft toch typisch en onveranderlijk voor beide landen. Er is geen sprake van een compromis, het is geen kwestie van een afspraak. De Vlaamse verfranste bourgeoisie kon moeilijk tegen de taalpolitiek die nog in de kinderschoenen stond en daarom in hun gebied geen ideale oplossing was. De meerderheid van de ambtenaren vonden het ook niet eerlijk, omdat zij zich moeilijk of helemaal niet in het Nederlands konden uitdrukken. Voor de katholieke geestelijken was het Nederlands ook het symbool van het calvinisme en met de ontkenning van de „calvinistische taal“ voelden zij zich alsof zij vochten tegen de religieuze gedachtenvijand.

Niet alleen de Franstaligen hadden bovendien grote problemen met het nieuwe taaldecreet. De Vlaamssprekenden hadden er eveneens veel moeite mee. Zij gebruikten zo veel dialecten dat niemand de geschreven versie kende. Met de steun van de Walen begonnen de Belgen een openbaar verzet tegen Willems taalpolitiek. Hij moest capituleren en in 1829 werd de taalsituatie weer teruggedraaid, en werd het Frans toegestaan. Dit veroorzaakte ook de absolute taalvrijheid kort voor de Belgische Omwenteling in 1830.

1.3. Het Frans in het actuele gebied van België en Nederland

Ofschoon de negentiende eeuw verleden tijd is en er twee eeuwen tussen het heden en toen liggen, open ik een nieuwe hoofdstuk erover. Vanaf deze periode is er geen Verenigd Koninkrijk der Nederlanden meer en zelfs geen gemeenschappelijke gebieden die tot beide landen behoren. Sedert 1830 praat men al over de onafhankelijke staten België en Nederland. Het is de erfenis van de revolutie die de actuele grenzen bepaalde. De scheiding dwong de mensen na te denken over de nieuwe en juiste richting van de politiek en de taalkwestie werd ook grondig bestudeerd.

1.3.1. De situatie in Nederland

In Nederland stond de taalsituatie niet ter discussie. Het Nederlands bleef het nationale kenmerk van zijn inwoners die eentalig waren. De spelling was redelijk ontwikkeld, ze gebruikten die van Siegenbeek van 1804.

1.3.2. De situatie in België

In België was de situatie heel gecompliceerd. Een volk met twee van de basis verschillende talen, het zou nooit goed kunnen functioneren. Wie heeft er het recht om te beslissen welke taal meer passend bij het staatsleven is? Na het jaar 1830 behaalde het Frans de overwinning en de macht. België werd officieel Franstalig wat bijna een „natuurlijke keuze“²⁰ lijkt te zijn. Het was toch het verzet tegen Willems vernederlandsingspolitiek, plus het feit dat het economische zwaartepunt in het zuiden van het land lag, bij de Wallonen dus. De inwoners hadden het Franse regime nog vers in het geheugen, zij waren al praktisch gewend aan de Franse invloed. Op een moment kwamen zij weer bij en stelden een doel vast – de Nederlandse taal in hun land te redden.

1.3.2.1. De Vlaamse Beweging

De ideologie van deze beweging was het niet eens met het motto: één land, één taal. Zijn belang werd meestal gemythologiseerd en overdreven, maar het is begrijpelijk. Zonder zijn interventie zouden inderdaad de Vlaamse varianten van het Nederlands helemaal verdwijnen en Vlamingen zouden hun culturele gezicht verliezen. De eerste reddingspoging verscheen in de literatuur. Het was toen de periode van het romantisme die met veel –isme's bezig is (idealisme, sentimentalisme, individualisme, etc.). Misschien maakte de invloed van die –isme's Hendrik Conscience wakker en dwong hem *De Leeuw van Vlaanderen* te schrijven. Daarin vierde hij de moedige voorvaders die in de Guldensporenslag vochten. Het was eigenlijk een openbaar akkoord met hun heldendaden.

In de eerste fase van de Beweging waren vooral literatoren actief. Deze intellectuele groep geleidt door Jan Frans Willems en Jan Baptist David ondertekende een petitie over het herstel van hun moedertaal. Om succesvol door te gaan waren zij verplicht om de moedertaal te bepalen. Tot nu toe waren zij alleen enthousiaste taalminnaars, om beter te zeggen, maar de determinering van de taal promoveerde zij tot „beweging“. Er werd vurig gediscussieerd over het normmodel. Die was nodig bij de verandering van het taalgebruik. Sommigen vonden het verstandig om een nieuwe

²⁰ Roland Willems: *Het verhaal van het Vlaams*, Het Spectrum Antwerpen 2003, p.205

schriftelijke Vlaamse taal gebaseerd op zuidelijke dialecten te creëren, anderen richtten zich liever op de Nederlandse standaardtaal. Het waren particularisten als Guido Gezelle tegenover integrationisten als Willems. Wie zou de strijd winnen? Iemand die een Vlaming is omdat hij Vlaams spreekt of iemand die een Vlaming is omdat hij „liever Hollandsch dan Fransch“²¹ kiest? Aan het einde van de negentiende eeuw maakte de particularistische houding compleet plaats voor de integrationistische stroming die blijkbaar de Vlaamse rechten toch goed beschermde en ook een sociaal-politieke winst boekte.

Enkele stappen naar dit succes waren namelijk de officiële spelling van 1844 die met de Nederlandse overeenstemde en een aantal door het Belgische parlement goedgekeurde taalwetten. Deze taalwetten waren: regeling van het gebruik van de talen in strafzaken (1873), regeling van het gebruik van de talen bij de overheid (1878), regeling van het gebruik van de talen in het openbaar voortgezet onderwijs (1883), de Gelijkheidswet, erkenning van het Nederlands als officiële taal (1898), vernederlandsing van het katholieke onderwijs (1910).²² Het hoogtepunt werd bereikt op 10 december 1973 wanneer de schriftelijke taal in Vlaanderen zijn eigen officiële naam kreeg, „het Nederlands“.

1.3.3. Medewerking van „Nederlandstaligen“

Het Nederlands verbond beide landen in de negentiende eeuw. Hoewel de geschiedenis ingewikkeld kan lijken, vonden zij de manier om samen aan een doel te werken – voor het Nederlands een respectabele plaats te bereiken.

Vanaf 1849 organiseerden zij regelmatige congressen. Een van de resultaten was na vijftien jaar de eerste druk van het Woordenboek der Nederlandse Taal. Pas in 1995 is de laatste druk uitgegeven. Zij hebben de nieuwe spelling afgesproken, de Siegenbeeks spelling was vervangen door de versie van De Vries en Te Winkel. Na andere werken kwamen zij op een schitterend idee – De Nederlandse Taalunie op te richten. Het zou zich in het algemeen met de taal en literatuur bezighouden en en het

²¹ Het zijn de woorden van een integrationist, Willem de Vreese, beschrijvend „zijn manier om flamingant te zijn“. Roland Willemyns: *Het verhaal van het Vlaams*, Het Spectrum Antwerpen 2003, p.250

²² Zie link: <http://s2.ned.univie.ac.at/NoN/landeskunde/be/h12/vlaamse.htm>, downloaded 22-01-2010

doet dat ook sinds 1980. Kort na de oprichting gaf zij een boek van normatieve grammatica uit onder de naam Algemene Nederlandse Spraakkunst.

Ondertussen bestonden toen de taaladviestijdschriften Nederlands van Nu (in Vlaanderen) en Onze Taal (in Nederland). De belangrijkste media openden een nieuwe rubriek die over het taalgebruik hendelde. Dit en nog meer taalbetreffende gebeurtenissen en initiatieven onderdrukten de vreemde invloeden en probeerden het Nederlands vast te stellen zodat de Nederlandstaligen er trots op zouden kunnen zijn. Hierin werd geslaagd.

1.3.4. Hoe zit het nu met het Frans?

Laten wij even de historische gebeurtenissen voor wat zij zijn. Wat voor een invloed van het Frans kunnen wij verwachten? Nu zijn de gebieden zelfstandig, er is geen bezetting van de Fransen meer.

In Nederland wonen ongeveer 16 580 000 mensen.²³ De officiële taal is het Nederlands. De huidige Franse invloed beperkt zich tot de Franstalige toeristen of Franstalige immigranten en dat heeft een te verwaarloozende invloed op Nederlanders. In de keuze van vreemde talen, leren de Nederlanders het liefst Engels (87% kan zich uitdrukken in deze taal), op de tweede plaats staat het Duits (met 66%) en daarna komt het Frans dat door 24% Nederlanders geleerd is.²⁴

In België is de situatie wat ingewikkelder. De meer dan 10 540 000 Belgen²⁵, spreken officieel drie talen die ook geografisch bepaald zijn. De taalgrenswet die per 1 september 1963 van kracht werd wou de provincies zo veel mogelijk eentalig maken en daarom ontstond het noordelijke Vlaamse Gewest, het zuidelijke Waalse Gewest, de Duitstalige Gemeenschap en een apart Brussels Hoofdstedelijk Gewest waar men officieel Frans en Nederlands kan gebruiken.²⁶ Dit gewest bleef dus toch tweetalig. De Franse invloed zou er wel te zien moeten zijn, want in één land wonen samen met Vlamingen ook Walen die Frans spreken. Indien het aantal Walen ietsje meer dan de

²³ Volgens de data van Centraal Bureau voor de Statistiek, <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/bevolking/cijfers/extra/bevolkingsteller.htm>, downloaded 26-01-2010

²⁴ De cijfers zijn toegankelijk op deze link: http://taalunieversum.org/nieuws/1129/meeste_nederlanders_spreken_vreemde_taal, downloaded 27-01-2010. Het zijn de onderzoeksresultaten van de Europese enquête die in september 2005 plaatsvond.

²⁵ Volgens gegevens van 2007, zie link <http://www.superkrediet.be/blog/2007/03/07/aantal-inwoners-en-vreemdelingen-in-belgie-gestegen/>, downloaded 27-01-2010

²⁶ Zie de bijlage kaart op pagina 69.

helpt van de Vlamingen uitmaakt, mengen een miljoen Brusslaars mengen de culturen. Maar dat is nog niet alles, zij vormen een echte internationale gemeenschap vanwege de Europese instellingen. In België vinden wij dus een grotere diversiteit aan allochtonen dan bij de noordelijke burens, inclusief de Franse minderheid die 5,8% telt.²⁷ Als wij nog de toeristen in overweging nemen, dan is de beïnvloeding meer dan natuurlijk. Als de Vlamingen een vreemde taal kiezen, dan is het bij 43% het Engels en de tweede meest gekozen taal is het Frans met 30%.²⁸

²⁷ Zie link <http://members4.boardhost.com/muurkrant2/msg/1261057054.html>, downloaded 27-01-2010

²⁸ Volgens de gegevens van dezelfde Europese enquête van september 2005 als bij n°22, toegankelijk op link <http://www.gva.be/archief/guid/vlamingen-hebben-vertrouwen-in-een-toekomst-voor-het-nederlands.aspx?artikel=3c77a732-812c-4144-b04f-7b4e0e5a4ad0>, downloaded 27-01-2010

2. Ontleningen

Zoals ik aan het begin van deze scriptie heb geschreven, kan geen enkele taal zich tegen vreemde invloeden beschermen. De invloed op elkaar is zeer groot en wordt nog groter vanwege de moderne technologieën. De communicatiewijzen vermeerderen zich met de tijd en nu gaat het niet alleen om het persoonlijke contact, die met de huidige vervoersmiddelen geen probleem is, maar vooral om de sterke positie van computers in onze levens. Wat vroeger een telefoon of een brief was, heeft internet snel overtroffen. De vrije elektronische berichten of zelfs programma's waardoor men ook zijn eigen stem gratis en makkelijk kan overbrengen, verbinden bijna de hele wereld. De mensen zijn gedwongen om de internationale talen vaker te gebruiken en zij nemen soms de woorden, de zinsconstructies, de letterlijke vertalingen, etc. in hun eigen taalgebruik over en worden verspreid. Het kan gebeuren dat zo een nieuw element van de taal een deel van de schrijftaal wordt en de taal is dus verrijkt. Ook in het geval dat het geen schrijftaal wordt, maar gebruikt wordt door een groep mensen, spreken wij over taalverrijking. Soms kan het ten koste van de kwaliteit zijn, maar dit zal ik nu niet behandelen. Ik zal mij concentreren op de officiële ontleningen zodat wij deze kennis op krantenproblematiek kunnen toepassen. De krant zou zoveel mogelijk schrijftaal moeten gebruiken omdat het objectief moet zijn. De theorie over het „woordenreizen“, samen met de geschiedenis, zal de verschillen tussen Belgische en Nederlandse varianten in het gebruik van Franse ontleningen verklaren.

2.1. Verschillende types ontleningen

Een willekeurige taal ontleent vaak uit een andere taal. Het Nederlands is geen uitzondering van. Zelfs de oudste woorden in deze taal ontwikkelden zich uit de erfwoorden van Germaanse talen en uit de oudere bronnen. Indien het Germaans als voorvader van het Nederlands optreedt, blijven de andere talen van de Indo-Europese taalfamilie²⁹ met hun invloed niet achter. De meeste woorden komen uit Romaanse talen vanwege het intensieve contact.

²⁹ De grootste taalgroep in de genetische classificatie (al naargelang de taalverwantschap) ter wereld. Het omvat de talen die gesproken worden in Europa en het Midden-Oosten. Deze zijn nog oververdeeld in de twaalf deelfamilies: Indo-Iraanse, Armeense, Griekse, Balkanese, Baltische, Italische, Romaanse,

Nicoline van der Sijs heeft in haar boek die treffend *Leenwoordenboek* heet, met de ondertitel *De invloed van andere talen op het Nederlands*, de problematiek van onleningen heel gedetailleerd bestudeerd. Zij beschrijft vijf types onleningen. Ik voeg er enkele Franse voorbeelden aan toe om ze beter te kunnen voorstellen. Zij komen of uit het bovenstaande boek, of van mijn eigen woorden uit de kranten.

a) betekenisontleningen. Deze zijn heel vaak niet te herkennen, want betekenissen veranderen en het woord blijkt nooit een buitenlands voorbeeld te hebben gehad. Zij komen meestal uit de periode van de hoofse ridderscultuur, bv. dienen → servir, maar er zijn ook enkele jongere, bv. oplossing → solution, stem → voix.³⁰

b) vertalende onleningen. Dit zijn of leenvertalingen (bv. grand-père → grootvader, argent de poche → zakgeld, mauvais point → slecht punt) of vrije vertalingen (circonstance → omstandigheid, vraisemblable → waarschijnlijk). Er is ook sprake van uitdrukkingen die vertaald worden, bv. compter sur quelqu'un → op iemand rekenen, mener par le nez → bij de neus nemen, avoir un faible pour → een zwak hebben voor.

c) leenwoorden. Deze woorden in een apart hoofdstuk behandeld omdat zij de meest gebruikte woorden zijn.

d) leenvormingen. Dit zijn de leenwoorden die onmiddellijk hun vorm veranderen na hun aankomst in de „gasttaal“, bv. voiture, gilee („voiture“ en „gilet“ in het Frans). In de meeste gevallen gebeurt zo een aanpassing na een bepaalde periode, maar dan zijn dat de leenwoorden die zich ontwikkel(d)en in de nieuwe omgeving.

e) barbarismen. De laatste groep betreft de woorden of de uitdrukkingen die niet aangepast kunnen worden en heel vreemd klinken in de „gasttaal“. Zij krijgen hun eigen naam, bv. anglicismen, germanismen, gallicismen. Gallicismen, uit het Frans komende

Keltische, Germaanse, Slavische, Anatolische en Tochaarse, waarvan sommige al dood zijn. Deze taalgroep neemt op de zevenste plaats in in beïnvloeding van het Nederlands na, bijvoorbeeld, het Oeralisch, Turks, etc.

³⁰ Hoewel de voorbeelden zien onzinnig eruit (zij lijken helemaal niet op elkaar), moeten wij vaststellen dat het over betekenissen gaat, over iets abstracts dus. Het woord „stem“ mocht wel in het Nederlands bestaan als „geluid dat door de daartoe dienende organen in het strottenhoofd wordt voortgebracht“ (Van Dale) en pas daarna was de betekenis van een stem bij de verkiezingen uit het Frans overgenomen. Of het kon andersom zijn – eerst was in het Nederlands een verkiezingsstelsel en pas daarna was ook het begrip van het geluid overgenomen. Het woord „voix“ heeft in het Frans ook beide betekenissen maar wie begon zij in welke context te gebruiken? De betekenisontleningen zijn natuurlijk niet in de gewone woordenboeken (zelfs niet vaak in de etymologische woordenboeken) aangeduid en iemand zou een breed onderzoek moeten uitvoeren om daarachter te komen.

barbarismen dus³¹, zijn veelvuldig in het Vlaams, bv. pour les beaux yeux → op iemands mooie ogen, je vous laisse → ik laat u, coûter cher → duur kosten.

2.1.1. Leenwoorden

Het woord leenwoord werd voor de eerste keer gebruikt door een Duitse taalkundige, Werner Betz, in de twintigste eeuw. Het zou de woorden die qua klank, qua betekenis van een brontaal naar de onlenende taal („gasttaal“) zich verplaatsen bepalen. Zijn collega's en huidige linguïsten gaan niet akkoord met deze vakterm. Het is niet exact als wij het woord „lenen“ als „nemen en weer teruggeven“ begrijpen. In dit geval kunnen wij de woorden niet zomaar „lenen“, ofschoon ik enkele voorbeelden kan geven wanneer dat wel kan. Het Nederlandse „mannekijn“ kwam naar het Frans met de betekenis van een mannelijke beeldje en keerde terug naar het Nederlands als „mannequin“ met de betekenis van een model, meestal vrouwelijk. Of het woord „bolwerk“ dat in het Nederlands een verdedigingswal betekende en na zijn terugkeer uit het Frans „boulevard“ werd, een grote straat dus. Alhoewel in beide voorbeelden van lenen sprake is, keren de woorden toch terug in een gemodificeerde versie en daarom is de term van leenwoord niet helemaal juist. Wij kunnen misschien over overnemingen praten maar tot nu toe verzonnen de taalkundigen geen andere oplossing dan de leenwoorden dus zal ik ze niet anders noemen.

2.1.2. Hoe en waarom een Frans woord naar het Nederlands komt

De belangrijkste voorwaarde voor taalmenging is taalcontact. In het historische overzicht was de Franco-Nederlandse verbinding goed te zien. Het Frans was een heel prestigieuze taal. In vergelijking met het Duits of het Engels was het Franse contact langdurig en intensief, resulterend in vele leenwoorden.

De staatkundige banden (Bourgondische huis), de oorlogscontacten, de handel en het geloof droegen bij tot een groot aantal leenwoorden. In de twintigste eeuw was het vooral de invloed van de media en het toerisme die de taalverrijking veroorzaakten.

³¹ Gallicismen zijn de woorden, uitdrukkingen of constructies gevormd naar het Frans, zij zijn meestal letterlijk vertaald en daarom in het Nederlands zo vreemd klinkend, het zijn dus niet alle Franse ontleningen wat men zou kunnen denken.

In het algemeen is een grote invloed op de talen bij de grenzen te zien. Bij de Franco-Belgische grens is de invloed van het Frans zeker sterker dan bij de Duits-Nederlandse grens. Een heel specifieke situatie bestaat in België omdat er nog de binnenlandsgrens Nederlands-Frans bestaat.³²

De ontleningen zijn een spiegel van wat er ooit in een land gebeurde. Louis Deroy, een Franse linguïst uit de twintigste eeuw, constateert ook: „L’emprunt est, en effet, un témoin précieux des événements politiques, des courants économiques, des grands découvertes, des progrès scientifiques, des tendances artistiques, etc.“³³ En hij had gelijk, want het is juist bij benaming van iets nieuws wanneer men naar inspiratie in een andere taal grijpt. Een nieuw woord wordt niet uit het niks gevormd, er moet iets logisch in staan. En als zo een woord al in een andere taal bestaat waarom zou men het niet „lenen“. Dit woord vult dan de lacune in de taal op. Een heel populair Tsjechisch voorbeeld is de term „robot“, die wereldberoemd werd. Deze kunstmatige mens, wat het woord „robot“ betekent, werd door de Tsjechische schrijver Karel Čapek en zijn broer verzonnen en nu is het bijna in iedere taal aanwezig. Zo is het bij de meeste noviteiten.

Het ging eigenlijk om een noodzakelijke woordvorming, maar af en toe is er geen reden om een woord te „lenen“ en toch gebeurt het. Waarom zou een taal de woorden die het al heeft overnemen? Om alles ingewikkelder te maken? Integendeel, om het lexiek aan te vullen en soms ook verschillende niveaus van begrip te creëren. In het Nederlands betekenen „bezoek“ en „visite“ (afkomstig uit het Frans) precies hetzelfde maar wij vinden er wel verschillende nuances. Volgens Van Dale is „visite“ meer formeel dan „bezoek“. De woorden „zweten“, „achterste“ en „wc“ hebben de ontlenende synoniemen „transpireren“, „derrière“ en „toilet“ die zachter in het Nederlands klinken dan de gewone Nederlandse woorden. Wij kunnen zeggen dat zij de rol van eufemismen spelen. Het Nederlands verrijkt zich ook met emotiebeschrijvende woorden als „briljant, miserabel of superbe“ en bij groeten als „adieu, saluut“ omdat zij exotisch en interessant zijn. Als het leenwoord in de woordenschat zit kan het de vroegere woorden helemaal verdringen. „Bestemoer“ is al ouderwets en vergeten, iedereen gebruikt liever „grootmoeder“. Zo is het ook bij „moei“ die door „tante“ werd verdrongen.

³² De taalgrensproblematiek wordt al op pagina 19 besproken, zie ook de bijlage kaart op pagina 69.

³³ Nicoline van der Sijs: *Leenwoordenboek, De invloed van andere talen op het Nederlands*, Stu Uitgeverij, Den Haag, 1996, p.24

„Het leenwoord is eigenlijk een waardevol getuigenis van de politieke gebeurtenissen, de economische stromingen, de grote ontdekkingen, de wetenschappelijke vooruitgang, de kunstneigingen, etc.“

2.1.3. Hoe een Frans woord zich in het Nederlands aanpast

Het woord kan zich in de ontlenende taal net zo gedragen als in de brontaal. Het vloeit ineen met de woordenschat van het Nederlands. Het is niet makkelijk. Meerdere stadia komen hierbij voor.

Eerst komt een concreet woord naar een taal en alleen een groepje mensen gebruikt het. De reden hiervoor is dat die mensen of bij de grens wonen of de vreemde brontaal kennen of uiteindelijk dit woord nodig hebben (bv. de wetenschappers die een ontwikkeling benoemen). Bij het schrijven wordt dit woord met cursieve letters aangeduid. Pas later komt het woord binnen een grotere groep mensen en wordt het in een bredere context gebruikt. Het wordt nog steeds als een vreemd woord beschouwd. Gaandeweg neemt het kenmerken van de ontlenende taal aan. Het kan een uitgang zijn, bv. *symbolique* → symbolisch, *condoléance* → condoleantie (hier verdwijnt het accent ook, dit probleem zal ik later nog bespreken). Het begint zich te gedragen als een inheems woord en uiteindelijk is het ingeburgerd.

Er is een verschil als een woord eerst verschijnt in de ontlenende taal in de mondelinge of in de schrijfversie. Bij de mondelinge overname kan men iets overheoren, in een brief kan men zich vergissen. Als men dan probeert om dit woord in de eigen taal te schrijven, volgens de grammaticale normen van het Nederlands dus, verandert het woord helemaal zodat het niet herkenbaar in de brontaal is, bv. „po“ is een woord ontleend aan het Franse „pot“, (lees □po□). Bij de schrijfovername schrijft men het woord op dezelfde wijze als in de brontaal, maar de uitspraak vernederlandst. De nasalen verdwijnen, de uitgang –e wordt wel gelezen, etc. In het Vlaams zien wij de tendentie om de juiste bronuitspraak te behouden, er komen minder veranderingen voor dan in Nederland.

Het „lenen“ van deze tijd is een verbinding van de mondelinge en schriftelijke manier. Een vernederlandst Frans woord verliest zijn accenten (*cheque*, *controle*, *matinee*, in het Frans: *chèque*, *contrôle*, *matinée*). Alleen de accenten die belangrijk zijn om de uitspraak te handhaven (*enquête*, *première*) worden gehandhaafd. Natuurlijk kunnen wij veel uitzonderingen vinden (de prepositie „à“ die zijn accent nooit verliest of de woorden die nog niet ingeburgerd zijn „*déjà vu*, *belle époque*“). Als er een klinkerbotsing dreigt, schrijven wij een trema („*conciërge*, *naïef*“), met uitzondering van woorden die op –ien, –ienne eindigen („*électricien*“).

2.1.4. De oorsprong van de leenwoorden in het Nederlands

Het leenwoord heeft soms een heel duidelijke oorsprong, soms is het moeilijker om deze te bepalen. Woorden kunnen via meerdere talen „reizen“, dan noemen wij ze „doorgeefluiken“. Het woord „universiteit“ bijvoorbeeld, kwam naar het Nederlands zeker uit het Frans, maar zijn echte oorsprong is het Latijn. Al in het Frans was het dus een ontlening. Als een ander voorbeeld kan het woord „station“ dienen. Niemand weet precies of station een Franse of Engelse oorsprong heeft, omdat het in beide talen bestaat en beide talen het Nederlands beïnvloeden. In dit geval helpt datering ons niet want het lenen gebeurde ongeveer in 1800 en de waarschijnlijkheid dat het uit het Frans komt is vergelijkbaar met die dat het uit het Engels komt. De moeilijkste soortering en een uitdaging voor de taalkundigen blijven de leenwoorden uit het Frans en het Latijn. Niet alleen dat in het Nederlands de meeste productieve geleende woorddelen en woorden uit deze twee Romaanse talen zich bevinden, maar ook is het altijd heel verwarrend of een woord direct vanuit het Latijn het Nederlands binnenkwam of via het Frans die ook veel Latijnse ontleningen heeft. „Minister, ampel, coalitie of motie“ zijn goed voorbeelden hiervoor.

In verband met de oorsprong moet men in overweging nemen dat het leenwoord in het Nederlands iets anders kan betekenen dan in de oorsprongelijke taal. Dus als een Franstalige een Frans woord in het Nederlands ziet, betekent het niet dat hij het juiste idee erover krijgt. Als ik terugkeer naar het voorbeeld van „station“, in het Frans betekent het de plaats waar men stilstaat of verblijft tegenover het Nederlandse plaats van aankomst en vertrek van treinen of bussen wat in het Frans „gare“ heet. Iets dergelijks gebeurt met het leenwoord „passagier“ dat in het Frans een reiziger op een schip betekent en in het Nederlands iedereen die reist wat in het Frans door het woord „voyageur“ wordt aangeduid.

2.1.5. De reacties op de Franse leenwoorden onder de Nederlandstaligen

Als een woord een taal binnekomt moet het daar ook indruk maken zodat het daar kan blijven. Het lot van sommige woorden is toch dat zij verdwijnen omdat niemand ze wil gebruiken.

De taalkundigen en de mensen in het algemeen zijn niet hetzelfde. De een gebruikt zoveel mogelijk internationalismen³⁴ of ontleningen, de ander vecht daartegen en nieuwe woorden verzint die meer „moedertalig“ klinken. En ondertussen zijn er nog gewone taalgebruikers die wennen aan alles wat hun eigen taal hen biedt.

Er bestaat in het Nederlands een uitdrukking „daar is geen woord Frans bij“ voor duidelijke taal. Dat wil dus zeggen dat de Franse woorden zo ingewikkeld zijn dat zij bijna onbegrijpbaar zijn of waren, want de uitdrukkingen ontstaan niet voor niks. Het moet een logische oorsprong hebben maar hoe dan ook waren de Nederlandstaligen zich niet op Franse leenwoorden. Ofschoon er pogingen tot taalzuivering ondernomen zijn en nog steeds worden, hebben de woorden afkomstig uit het Frans al een sterke positie in beide varianten van het Nederlands (Nederlands en Vlaams) verworven. Purisme³⁵ blijkt verrassend genoeg sterker in België aanwezig te zijn. Deze beweging werd in de periode van de renaissance geboren uit angst dat de taal onder invloed van andere talen helemaal zou verdwijnen. De puristen ageerden tegen het gebruik van leenwoorden. In de zeventiende eeuw begon de Noordnederlander P.C.Hooft³⁶ met het verzinnen van de nieuwe woorden als „vernufteling“ in plaats van „ingenieur“, „verdeelgeld“ in plaats van „pensioen“, etc. Zijn pogingen werden tot de negentiende eeuw voorgezet. Daarna had Noordnederland nauwelijks meer bezwaar van Franse invloed omdat die niet meer noemenswaardig was. Daarom verzoenen zij zich beter met de in het verleden verkregen woorden en zij durven de originele schrijfwijze ook in kranten te behouden. Zo schrijven zij „commissie“ en „cultuur“ met een „c“ tegenover de Belgische versie van „komissie“ en „kultuur“. Weliswaar had Vlaanderen meer last van de Franse invloed en met de „moedertaliger“ spelling willen zij het misschien camoufleren. Men wilde dat de vreemde herkomst van woorden zo min mogelijk opvalt. Wat nog heel typisch voor hen is, is dat zij nieuwe woorden maken die voor Noordnederlanders niet te begrijpen zijn of gewoon overbodig lijken (bv. aanwezigheidslijst speelt in Vlaanderen tegenover het Noordnederlandse presentielijst, regenscherm – paraplu, droger - centrifuge). Aan de andere kant kunnen Nederlanders niet over het aantal eigen woorden klagen – zij

³⁴ De internationalismen zijn de woorden die in ongeveer dezelfde vorm en met ongeveer dezelfde betekenis in meer dan twee talen voorkomen. „Internationaal“ is volgens de Grote van Dale „tussen verschillende naties, resp. staten bestaand, overeengekomen, gebruikelijk e.d..“

³⁵ Het purisme is een Frans leenwoord die volgens Grote van Dale betekent „het streven om de taal te zuiveren van de vreemde woorden en uitdrukkingen“

³⁶ Pieter Corneliszoon Hooft was de Amsterdamse renaissancistische schrijver die gedichten, toneelstukken en geschiedenisboeken schreef. Uit zijn werken de beroemdste *Warenaar* en *Granida* zijn.

hebben meer zelfverzonnen woorden, zelfs voor wetenschappelijke onderwerpen (als zoologie – dierkunde, appendix – blindedarm, etc.), dan andere talen.

2.1.6. Een interessant onderzoek van Nicoline van der Sijs

Bij mijn onderzoek kwam ik een interessante studie tegen die door de auteur van het boek *Leenwoorden*, Nicoline van der Sijs, werd uitgevoerd. Zij wou tellen hoeveel procent leenwoorden in het Nederlands bezit. Zij zocht naar een juiste bron en uiteindelijk koos zij voor een krantenstuk „omdat krantenartikelen actuele problemen behandelen en begrijpelijke eigentijdse taal“³⁷. Het was ook mijn idee maar wij behandelden het onderzoek niet op dezelfde manier. Mijn onderzoek zal verderop beschreven worden. Van der Sijs nam een nummer van het Handelsblad³⁸ van het jaar 1994 en telde alle woorden van de voorpagina. Zij kwam tot het cijfer 11 872. Na de andere telling bleven er 2144 woorden over. Zij verklaarde dat de eigennamen er niet bijgeteld zijn, dat de verbogen werkwoorden onder de vorm van hoofdwoorden er allemaal wel bijgeteld zijn net zoals de samenstellingen die zij nog in twee delen splitste om beide delen te analyseren. Natuurlijk werden de samenstellingen met een prepositie niet gesplitst. Van die 2144 woorden, waren er 658 leenwoorden. 30,7% dus. Dat betekent niet dat die 30,7% in de tekst vreemd klinkt, want de grote meerderheid van deze leenwoorden zijn al volledig aan het Nederlands aangepast.

Van der Sijs had haar onderzoek nog uitgebreid en schreef de tien meest gebruikte woorden op. Drie ervan waren afkomstig uit het Frans – partij, plaats en politie (die zogenaamde doorgeefluikwoorden uit het Latijns zijn). Van het totale aantal leenwoorden van de voorpagina waren er 540 woorden leenwoorden uit romaanse talen. Dat is 82% van alle leenwoorden. Het Engels had er slechts 2,3% . Natuurlijk speelt toeval bij zo een onderzoek een rol, want het hangt van het type tekst af. Toch durf ik te zeggen dat het onderzoek betrouwbaar was en dat de romaanse talen een sterk positie in het Nederlands innemen.

³⁷ Nicoline van der Sijs: *Leenwoordenboek, De invloed van andere talen op het Nederlands*, Stu Uitgeverij, Den Haag, 1996, p.64

³⁸ Een Nederlandse dagblad die vanaf 1 oktober 1970 bestaat. Het behoort tot het concern PCM Uitgevers waar ook de Volkskrant werkt. Zijn oplage is 250 000. Zie link <http://www.kranten.com/krant.html/nrc>, downloaded op 16.01.2010

3. De taalproblematiek in de kranten

Als men het Nederlands van Vlaanderen en Nederland vergelijkt, constateert men dat de taal min of meer gelijk is, of beter gezegd, vergelijkbaar. De tendensen in de standaardtaal of in de vele dialecten lijken op elkaar in beide taalgebiedsdelen. Het enige wat er toch verschillend is, is het tempo en de intensiteit van standaardisering. In Nederland spreken wij al lang over Algemeen Nederlands, ook VRT-Nederlands³⁹ genoemd, terwijl in België men zich probeert aan te passen. In de negentiende en begin van de twintigste eeuw willen zij geen Frans meer gebruiken, maar zodra er te weinig contact met het Noorden is, kennen zij de nieuwste normen toch niet zo goed en spreken zij, het zogenaamde, „Belgisch Beschaafd“ dat nu als Verkavelingsvlaams of Schoon Vlaams bekend is. Sommigen praten over een andere taal die niks met het Nederlands te maken heeft, anderen zeggen juist dat het een beetje onzin is. De grens tussen standaard en substandaard is zo vloeiend dat het niet zo makkelijk herkenbaar is.

Dankzij de Taalunie kunnen de geïnteresseerden de normen controleren in het gemeenschappelijke Groene Boekje of in de Algemene Nederlandse Spraakkunst. Zij gebruiken ook beiden dezelfde Van Dale. De spreektaal volgt de schriftelijke taalversie niet vanwege de dialecten. De pers zou ze moeten volgen. De massamedia heeft een grote invloed op de maatschappij, het zou in ieder geval objectief moeten blijven en een voorbeeld geven. Zij dragen een verantwoordelijkheid. Ofschoon de journalisten onder elkaar op de redactie in dialect spreken, kan dat in de krant niet. Dit, en nog andere taalkwesties behandelde Ludo Permentier in een artikel voor De Standaard twintig jaar na het ontstaan van de Nederlandse Taalunie.⁴⁰ Hij vermeld terloops onder andere ook een onderzoek van de KU Leuven waaruit het heel duidelijk wordt dat „de afstand in het taalgebruik tussen Vlaanderen en Nederland tussen 1950 en 1990 merkelijk kleiner is geworden“.⁴¹

Is er dan in het jaar 2009 een verschil in het gebruik van woorden die afkomstig uit het Frans zijn? De pers heeft een voorbeeldfunctie, dus ik zou niet een beter object van mijn onderzoek kunnen kiezen. Ik zal proberen om de frequentie van Franse

³⁹ Vlaamse Radio en Televisieomroeporganisatie (VRT) „is de openbare omroep van de Vlaamse Gemeenschap.“ http://www.vrt.be/vrt_master/over/vrt_overvrt_activiteiten/index.shtml, downloaded 01-04.2010. Hun kijkers en luistenaars worden sterk door de omroep beïnvloed en daardoor ook wat de taal betreft. Daarom ontstond de uitdrukking „VRT-Nederlands“ voor de taal die zij openbaar voor het publiek gebruiken. Wat daar te horen is, is ook gangbaar in de gewone Vlaamse conversatie. In zekere zin en zonder overdrijven bepaalt VRT de volgende taalontwikkeling.

⁴⁰ Roland Willems: *Het verhaal van het Vlaams*, Het Spectrum Antwerpen 2003, p.365-367

⁴¹ Ibid., p.366

woorden te onderzoeken. Er wordt geklaagd dat in VRT-Nederlands te veel Franse woorden bestaan, wat begrijpelijk is omdat wij de geschiedenis en ook de actuele taalsituatie in België kennen. Of zijn zij echt puristen en vervangen zij de francismen door hun eigen neologismen?

3.1. Het onderzoek

Om het aantal Franse woorden te tellen heb ik voor vier kranten gekozen, namelijk De Volkskrant en Limburgs Dagblad uit Nederland en De Standaard en Het Belang van Limburg uit België zodat ik voorbeelden van vier kwaliteitskranten zou krijgen. Een belangrijk criterium was of de kranten landelijk of regionaal waren, omdat ik beide soorten wou onderzoeken om de eventuele verschillen tussen de kranten die in het hele land verspreid worden en de kranten die voor één concrete provincie bedoeld zijn vast te stellen. Ik verwachtte dat de kleinere sociale groepen hun taalgebruik in de krant een beetje aan de lezers aanpassen en daarom is er een tolerantie bij de woorden, die ook op het randje van het Standaardnederlands zitten, te zien.

3.1.1. De karakteristiek van de gekozen dagbladen

3.1.1.1. De Nederlandse dagbladen - De Volkskrant en Limburgs Dagblad

De Volkskrant representeert de landelijke kwaliteitskrant met een oplage van 269 000 exemplaren⁴². Het behoort tot de PMC-Uitgeverij die een van de grootste in Nederland is ofschoon de redactie autonoom blijft en de hoofdredacteur besluit over de inhoud van de krant. Als wij de oorlogsperiode, namelijk die van 1941 tot en met 1945, niet meetellen dan heeft De Volkskrant al 90 succesvolle jaren achter de rug. Van een weekblad voor de katholieke arbeiders die in 1919 ontstond werd het snel, na twee jaar al, een dagblad. Het werkte in de schaduw van het katholieke dagblad Maasbode⁴³ maar

⁴² Zie link <http://www.kranten.com/krant.html/volkskrant>, downloaded 23-02-2010

⁴³ Het Rotterdamse dagblad Maasbode verscheen eerst in 1868 en tot de Tweede Wereldoorlog was het de grootste katholieke krant met 51 000 abonnees (in vergelijking met de andere katholieke kranten van de tijd – Volkskrant met 25 000 en De Tijs met 10 000). De titel Maasbode was helemaal verdwenen na de

na de Tweede Wereldoorlog kreeg juist De Volkskrant de ondertitel „katholiek dagblad voor Nederland“. Sinds de jaren zestig richten zij zich meer op jongere lezers met een hogere opleiding. De krant is in Amsterdam gevestigd.

Het Limburgs Dagblad is de regionale krant van de Nederlandse provincie Limburg. Samen met het dagblad De Limburger vormen zij de Media Groep Limburg. Zij behoren tot de uitgeverij Telegraaf en hebben een oplage van 147 000 exemplaren. Het dagblad De Limburger bestaat sinds 1996, maar de fusie met het Limburgs dagblad kwam pas later, in 2005, wanneer beide titels in een verschenen. Dit jaar (2009) begon de samenwerking met de Vlaamse provincie Limburg en Het Belang van Limburg. Iedere donderdag verschijnt er in beide kranten een pagina van de buitenlandse zusterprovincie die heel populair is.

3.1.1.2. De Vlaamse dagbladen - De Standaard en Het Belang van Limburg

De Standaard is net zoals De Volkskrant een landelijke kwaliteitskrant met een oplage van 102 000⁴⁴. Het behoort tot de Vlaamse Uitgeverijmaatschappij en is in Groot-Bijgaarden gevestigd. De voorloper van het dagblad De Standaard was het weekblad Ons Volk Ontwaakt die vooral voor jongere katholieken aansprak. Vanwege de Eerste Wereldoorlog kon het dagblad niet eerder dan in 1918 verschijnen alhoewel het al in 1914 klaar was om te publiceren. De Tweede Wereldoorlog bracht weer problemen met zich mee. De Standaard stopte enkele maanden met het uitgeven om daarna onder de naam Het Algemeen Nieuws door te gaan. Tijdens zijn bestaan veranderde de kranten naam nog een paar keer, maar niet zo radicaal – De Nieuwe Standaard, De Nieuwe Gids. De reden daarvoor was de beschuldiging van collaboratie met de Duitsers. De uitgeverij N.V. De Standaard werd voor twee jaar verboden en in plaats daarvan werd de krant onder de naam De Nieuwe Standaard bij De Gids N.V. uitgegeven. Na twee jaar straf nam N.V. De Standaard de krant weer over tot zijn failliet in 1976 onder de huidige naam. Nu behoort de krant tot de Vlaamse Uitgeverijmaatschappij. Vanaf het begin concentreert het zich op de strijd voor de

fusie met het Amsterdamse De Tijd in 1959. Zie link: <http://www.protestant.nl/encyclopedie/themas/politiek-en-samenleving/de-maasbode>, downloaded 31-03-2010

⁴⁴ Zie link http://www.kranten.com/krant.html/be_standaard, downloaded 23-02-2010

Nederlandse taal. De oprichters steunden het Vlaams in het onderwijs en de overheid. De laatste jaren verloor de krant veel van zijn katholieke karakter.

Het Belang van Limburg is veel meer dan een regionaal dagblad van de provincie Limburg. Met de informaties over lokaal, regionaal, nationaal en internationaal nieuws heeft het een oplage van 100 000 exemplaren waarvoor zich geen landelijke krant zou hoeven te schamen⁴⁵. Het wordt door de Regionale Uitgeverijsgroep Concentra gepubliceerd, net zoals zijn zusterkrant Gazet van Antwerpen. Het Belang is gevestigd te Hasselt. De krant bestaat al 130 jaar. Zijn traditie is redelijk groot. Zij organiseren elk jaar interessante projecten om hun populariteit te handhaven. Behalve het project met De Limburgs Dagblad, is er een andere die met voetbal is verbonden. De journalisten en gemeentelijke correspondenten volgen iedere match en vooral de fair-play. De grove overtredingen worden op een zwarte lijst gezet en dat veroorzaakt het streven om volgens de regels te spelen.

3.2. De strategie van het onderzoek

In de zomerperiode 2009, namelijk in juli en augustus, volgde ik de vier onderzochte kranten en verzamelde ik enkele nummers. In september selecteerde ik acht niet opeenvolgende dagen, zodat de hoofdonderwerpen varieerden, maar voor elke krant acht dezelfde dagen zodat alle kranten van een gekozen dag ongeveer dezelfde thema's behandelden⁴⁶. De bedoeling was om de woordgebruik van beide landen te vergelijken en dat kon het best met meerdere teksten van hetzelfde onderwerp. De grootste en meestal dezelfde thema's bevinden zich op de voorpagina's. Behalve de voorpagina's, werkte ik ook met de krantenkoppen en stripverhalen. Drie verschillende onderzoeksniveaus die apart worden beschreven in de volgende deelhoofdstukken 2.3., 2.4. en 2.5..

⁴⁵ Er wonen 6.095.416 Vlamingen in België en 1.024.492 Brusselaars die zouden het nederlands moeten verstaan, 7.119.908 potentiële lezers dus (Volgens gegevens van 2007, zie link <http://www.superkrediet.be/blog/2007/03/07/aantal-inwoners-en-vreemdelingen-in-belgie-gestegen/>, downloaded 27-01-2010). In vergelijking met Nederland waar 16 580 000 potentiële lezers woont. Dit cijfer was al in voetnoot n°22.

Als wij dan naar de oplage van De Limburgs dagblad en Het Belang van Limburg kijken, de eerste lijkt de groter opgave te hebben maar in de landelijk kader in de situatie van Het Belang meer bijzonder.

⁴⁶ De concrete gekozen dagen zijn: 8.7., 16.7., 24.7., 30.7., 4.8., 5.8., 11.8., 17.8., allemaal van het jaar 2009.

Ik had dus vier soorten kranten van 8 dagen, samen 32 nummers. Vervolgens heb ik de woorden geteld. Ik besloot om de bijwoorden, voorzetzels, voegwoorden, partikels, tussenwerpsels, hulpwerkwoorden, lidwoorden, eigennamen en afkortingen buiten mijn onderzoek te laten omdat zij nauwelijks uit het Frans komen. Woorden die ik uiteindelijk telde waren de zelfstandige naamwoorden, bijvoeglijke naamwoorden, telwoorden, werkwoorden en bijwoorden. De samenstellingen zonder een streepje of met een voorzetsel heb ik automatisch als een woord geteld en die met een streepje heb ik gesplitst om beide delen bij te tellen. Toen de woorden geteld waren, kon ik er de Franse leenwoorden bijzoeken en verder hun percentage vaststellen.

In de hoofdstuk 1.3.1. hadden wij het al over de verschillende types ontleningen. Natuurlijk, bevinden zij zich ook allemaal in de krantentaal, maar in mijn onderzoek concentreerde ik mij alleen op de leenwoorden van het Frans. Voor een Franstalige is het meestal niet moeilijk om ze te herkennen (bv. bureau, dossier, signaleren, capabel) maar de ethymologie van woorden is niet altijd op het eerste gezicht zo evident (bv. pers, drug, trein, prins). Met behulp van Van Dale⁴⁷ kon ik mijn conclusies over de woorden controleren en in gevallen van grote twijfel gebruikte ik ook het etymologisch woordenboek⁴⁸. Ik sorteerte de leenwoorden in vijf categorieën, elk in een apart Excelbestand. Het waren: a) leenwoorden die direct uit het Frans naar het Nederlands zijn gekomen (FR → NL), b) leenwoorden die wel uit het Frans afkomstig zijn, maar in het Frans al leenwoorden van diverse talen waren (taal → FR → NL), c) leenwoorden die direct uit het oude Frans⁴⁹ naar het Nederlands zijn gekomen (oud FR → NL), d) leenwoorden die wel uit het oude Frans afkomstig zijn, maar in het oude Frans al de leenwoorden van diverse talen waren (taal → oud FR → NL), e) leenwoorden die uit een andere taal naar het Nederlands zijn gekomen, maar in die taal leenwoorden uit het Frans waren (FR → taal → NL). Voorbeelden van alle categorieën geef ik bij de concrete grafieken van hun frequentie in percentage in de volgende hoofdstukken 2.3., 2.4. en 2.5..

Met de leenwoordenlijsten en de verkregen cijfers kon ik meerdere aspecten vergelijken. De frequentie van alle leenwoorden samen of apart, in alle vier de kranten of alleen in de Belgische, resp. Nederlandse, landelijke, resp. regionale. Ik kon verder

⁴⁷ 14^e editie uitgegeven in 2005 en de eerste versie van het jaar 1864

⁴⁸ *Franck's Etymologisch woordenboek der Nederlandsche taal* uitgegeven in 1949

⁴⁹ Het oude Frans of Oudfrans dateert de periode van de tiende tot de veertiende eeuw.

gewoon de leenwoorden beter nakijken en de meest gebruikte leenwoorden bepalen, hun karakter bijhouden en eventuele bijzonderheden aanschouwelijk te maken.

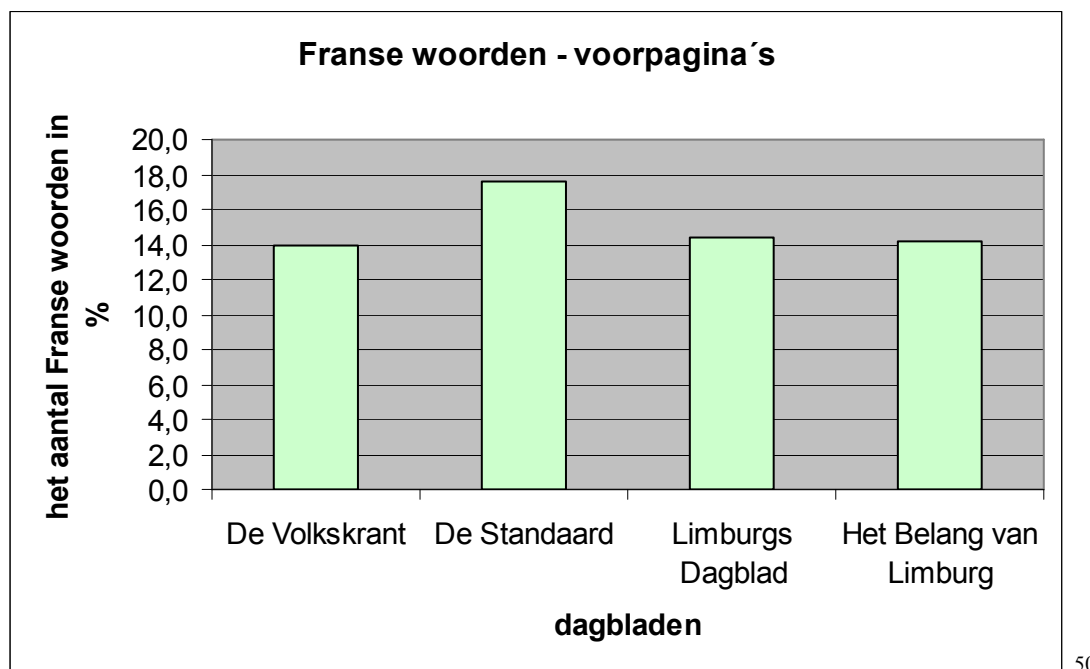
3.3. De frequentie van de Franse woorden op de voorpagina's

De voorpagina's in de kranten presenteren het overzicht van de belangrijkste gebeurtenissen van de dag. Zij informeren of over de landelijke of over de internationale hoofdthema's. Meestal publiceren zij „à la une“ maximaal twee artikels die zij verder in de krant ontvouwen. Maar het gebeurt ook, zoals bij De Volkskrant, dat er meerdere artikels staan. De voorbeelden van de voorpagina's van De Standaard, De Volkskrant, Het Belang van Limburg en Limburgs Dagblad zijn in de bijlage op pagina 70 te vinden. De criteria om passende artikels te vinden waren de lengte en het type onderwerp.

Bij de regionale kranten zocht ik naar teksten met gemiddeld 100 woorden en bij de landelijke 200 woorden. Deze aantalen corresponderen met de gemiddelde lengte van de artikels. Bij de regionale kranten is het ongeveer 100 woorden maar als een artikel te kort was, voegde ik er nog een kortere die ook nog op de voorpagina stond bij. Bij de landelijke kranten was het criterium van 200 woorden belangrijker. Over het algemeen zijn de artikels bij de grotere kranten langer dan bij de regionale en daarom is het cijfer ook groter. In De Volkskrant staan zelfs meerdere artikels. Ik moest kiezen één of twee die samen alleen 200 woorden telden zodat het met de artikels van De Standaard (die meestal één artikel van cca 200 woorden op de voorpagina had) vergelijkbaar werd. Aangezien de datums al gekozen waren, moest ik de inhoud van de artikels accepteren. Soms kwam ik gelijksoortige onderwerpen tegen - de begrafenis van Michael Jackson was op 8 juli thema nummer één in De Volkskrant, Het Belang van Limburg en het Limburgs Dagblad. Niet toevallig, omdat de dood van de zanger een echt internationaal karakter had. In zo een geval is het heel interessant en leerzaam de woordenschat gedetailleerd te bestuderen, omdat het heel evident is welke woordvarianten zij in bepaalde kranten liever zouden gebruiken. Dezelfde situatie had ik met 24 juli wanneer er in De Standaard, Het Belang van Limburg en Limburgs Dagblad de informatie over de gevluchte criminelen uit Brugge werd gegeven. Als de dagonderwerpen varieerden, was het ook geen probleem, want ik kreeg meerdere gebieden om te onderzoeken – de politieke (over het regeerakkoord in De Standaard op 8 juli), de militaire (over drugs in

het leger in De Standaard op 16 juli), de sociologische (over discriminatie van zwangere vrouwen in hun beroepen in De Standaard, over pubers en hun seksuele leven in Het Belang van Limburg of over de internet pedojagers in het Limburgs Dagblad op 11 augustus), de economische (over dienstencheques in De Standaard op 30 juli), de sportieve, etc. Verder had ik artikels over de Mexicaanse griep, de justitiefouten, de bergklimmers die de dood vonden in Peru, de nieuwe metaaldetectors voor politie, internet, etc. Een ruime keuze die goed dient om objectief en naar waarde te schatten.

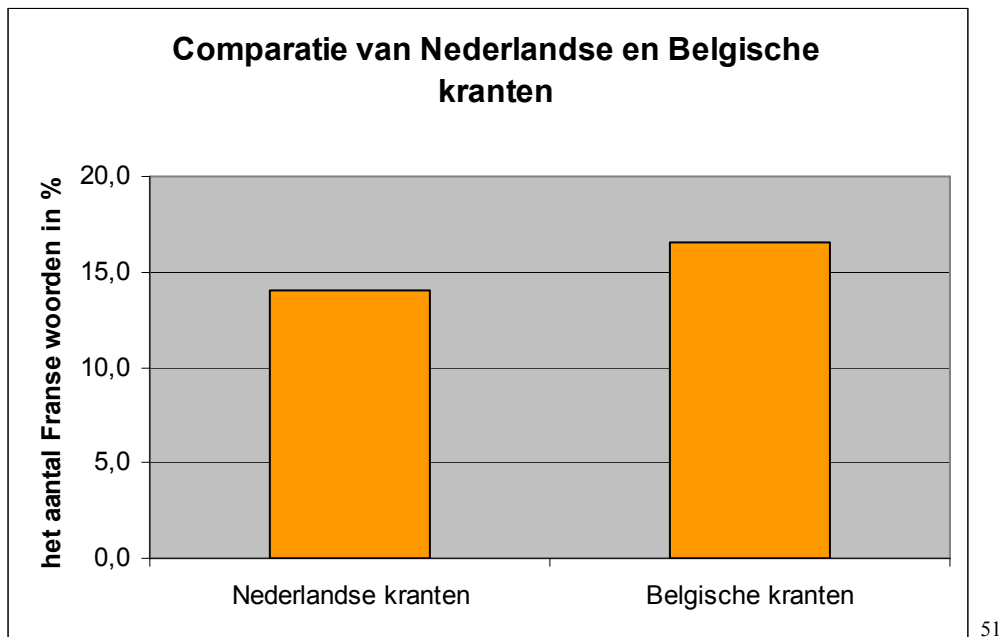
Voor de cijfers van de onderstaande grafiek heb ik de acht voorpagina's van elke krant gebruikt. De kolommen verwijzen naar alle types Franse woorden die zich in de artikels bevonden. In De Volkskrant was er 13,9% Franse woorden, in De Standaard 17,6%, in het Limburgs Dagblad 14,4% en in Het Belang van Limburg 14,2%. In de landelijke kranten is het heel duidelijk wie er de voorkeur aan Franse woorden geeft. Bij de regionale kranten is het verschil niet zo merkbaar. De twee percentages die iets boven 14% liggen zijn echt vergelijkbaar of zelfs gelijk. De reden is misschien dat de provincies dicht naast elkaar liggen en dat de taalinvloeden min of meer hetzelfde blijven hoewel er een grens tussen beide provincies bestaat.

50

⁵⁰ In de grafiek zijn er leenwoorden van alle de vijf groepen: FR → NL, taal → FR → NL, oud FR → NL, taal → oud FR → NL, FR → taal → NL zonder onderscheid bijgeteld.

Ik heb ook een overzicht van de frequentie van Franse woorden in de twee landen gemaakt. De resultaten zijn ook op dezelfde artikels en getallen gebaseerd. De onderstaande grafiek bewijst dat er in België en Nederland het gebruik van Franse leenwoorden 2,5% verschilt. Nederlanders gebruiken in de pers minder Franse woorden wat ik ook verwachtte (de redenen daarvoor heb ik eerder vermeld) maar het verschil lijkt mij toch wel klein.

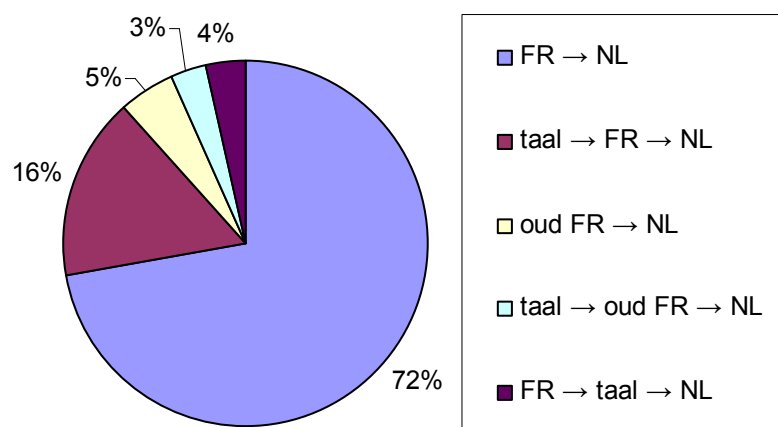
Uit de grafiek blijkt dat er 14% Franse leenwoorden in de Nederlandse kranten zijn en in de Belgische 16,5%. Natuurlijk zijn zij bijna allemaal totaal ingeburgerd. Of ten minste is iedereen eraan gewend. Er waren woorden die in alle kranten meerdere keren verschenen. Ik stelde een lijst van de meest gebruikte woorden op. Ik zette ze in hun basisvorm en telde alleen die woorden die meer dan 8 keer voorkwamen. De lijst ziet er als volgt uit: drug (17 keer), helikopter (16), justitie (14), prins, minister (13), politie, plaats (12), cheque (11), prijs (10), douane, griep, controle, fraude, plan (9), missie, partij (8). Belangrijk is om zich te realiseren dat de woorden uit 32 artikels van 8 dagen komen, dus de inhoud hangt van de actuele gebeurtenissen af. Daarom staat ook het woord „helikopter“ op de tweede plaats – ik vermeldde al dat op 24 juli het grootste nieuws van de dag de vlucht van de criminelen uit de Brugse gevangenis was. Zij

⁵¹ In de grafiek zijn er leenwoorden van alle de vijf groepen: FR → NL, taal → FR → NL, oud FR → NL, taal → oud FR → NL, FR → taal → NL zonder onderscheid bijgeteld.

vluchtten met een „heli“ en de journalisten moesten het gewoon beschrijven. Als ik dit soort onderzoek in een andere periode van het jaar had gedaan, zou ik zeker een andere lijst krijgen. Aan de andere kant, de grote meerderheid van deze leenwoorden hebben al een vaste plaats in de Nederlandse/Vlaamse woordenschat. In de lijst van Nicoline van der Sijs stonden de woorden partij, plaats en politie ook. Dan is het geen toeval dat zij ook in mijn lijst staan. De institutionele en politieke woorden zijn zeer noodzakelijk, vooral in de pers, en de Franse variant ervan is vastgesteld. Het zijn woorden als: commissie, instituut, congres, diplomaat, federaal, financiën, justitie, kandidaat, nationaal, organisatie, regie en unie. Wel merkbaar is het feit dat de grote meerderheid van de leenwoorden substantieven zijn. Maar ik vond ook de adjectieven als divers, drastisch, effectief, enorm, fataal, illegaal, intern, lokaal, maximaal, normaal, serieus, simpel, virtueel, etc. en adverbia als apart, precies, etc.. De werkwoorden zijn ook heel vaak aanwezig: analyseren, circuleren, controleren, discrimineren, garanderen, investeren, observeren, presenteren, selecteren, transporteren, etc.

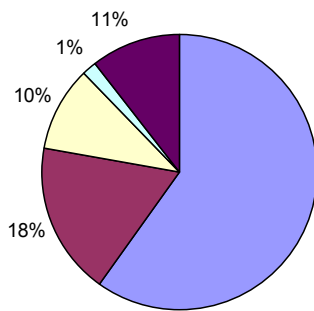
De twee bovenstaande grafieken richten zich op alle types Franse leenwoorden alhoewel de volgende vijf groepen onderscheiden worden. De diagrammen verwijzen naar de volgende types Franse woorden: FR → NL, taal → FR → NL, oud FR → NL, taal → oud FR → NL, FR → taal → NL⁵². In feiten zijn er weinig verschillen tussen de vier kranten. Een diagram zou genoeg zijn, maar voor de duidelijkheid zette ik ze allemaal hieronder (en op de volgende pagina).

De Volkskrant

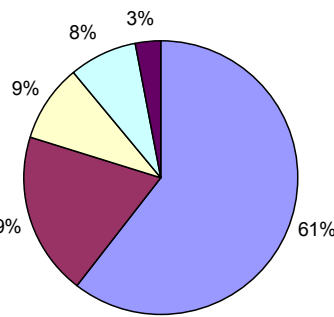

⁵² De afkortingen zijn allemaal op pagina 33 aangeduid.

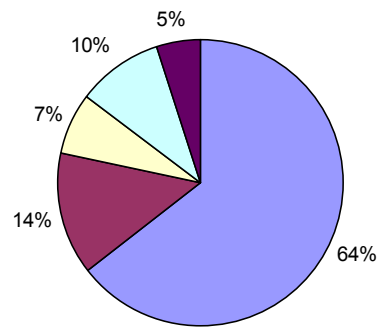
De Standaard

Limburgs Dagblad

Het Belang van Limburg

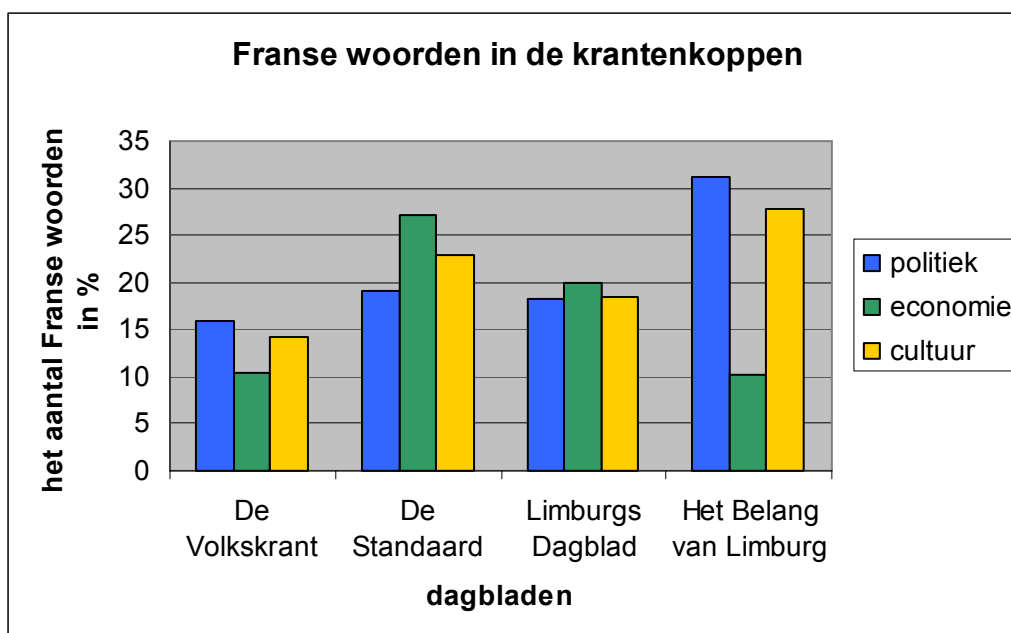
Wat wij uit de grafieken kunnen concluderen, is dat de meeste woorden direct uit het Frans gekomen waren. Op de tweede plaats staan de woorden die eerder in een andere taal bestonden en pas later als leenwoorden uit het Frans kwamen. Vanwege de culturele invloed van het Latijns en Grieks is het niet vreemd dat de meeste juist uit deze twee talen afkomstig zijn. Verder zijn er veel woorden uit het Arabisch, Engels, Italiaans of Spaans. Zomaar uit belangstelling, er zijn zelfs ongeveer 300 ontleningen uit het Nederlands in het Frans. Maar daar gaat het niet over. Mijn gevonden woorden die corresponderen met de categorie „taal → FR → NL“ waren meestal de woorden waar in plaats van „taal“ het Latijns (minister, parlement, unie) of het Grieks (helikopter, telegraaf) of zelfs allebei gezet konden worden (zone, energie, politiek). Daarna komen de woorden uit het Italiaans aan de beurt, maar hun aantal is behoorlijk kleiner dan bij het Latijns en Grieks (groep, kabinet, appartement). De Spaanse (barak) en Portugese (fetisj) woorden kunnen ook in plaats van „taal“ staan net zoals de Arabische (tarief) en Hebreeuwse (kabaal) woorden. De Fransen hebben een gewoonte om de Engelse ontleningen te maskeren en hun oorsprong te ontkennen, alhoewel zij er meer dan 2500 van hebben. Inflatie is een voorbeeld van een Engels woord die via het Frans naar het Nederlands gekomen is. Nog interessanter is de kleine categorie „FR → taal → NL“ waar meestal het Engels (donor, claim, trein, drug) of het Duits (probleem, riskant) in plaats van „taal“ kan staan. Hier is het helemaal niet evident welke oorsprong de woorden hebben – zonder een etymologisch woordenboek zou het voor altijd een raadsel blijven, maar soms kunnen wij met zo een woordenboek ook niets doen. Bijvoorbeeld bij het woord „trein“ of „record“ is het niet duidelijk welke taal ze als eerste gebruikte. Deze problematiek wordt behandeld in hoofdstuk 1.3.2.3. Het aantal woorden „oud FR → NL, taal → oud FR → NL“ is niet zo groot. Eigenlijk zou ik deze types makkelijk bij de categoriën „FR → NL, taal → FR → NL“ kunnen tellen, omdat

het oude Frans toch Frans blijft. Ik besloot om ze apart te klasseren om de aandacht te vestigen op de tijd. Het oude Frans dateert uit de periode van de tiende tot de veertiende eeuw. De ontleningen van deze tijd zijn niet talrijk. De meeste woorden komen uit de zeventiende en achttiende eeuw. Toch een paar voorbeelden van „oud FR → NL“: prijs, kosten, communicatie, prins, experiment, etc. en van „→ oud FR → NL“: politie, lamp (allebei uit het Latijns en Grieks), cijfer (uit het Latijns en Arabisch).

3.4. De frequentie van de Franse woorden in de titels

Bij dit gedeelte van mijn onderzoek heb ik een beetje een andere strategie gebruikt. Het ging steeds om de frequentie van de Franse woorden, deze keer in de krantenkoppen, maar de inhoud van het onderzochte materiaal was niet zo willekeurig als bij de artikels van de voorpagina's. Ik bestudeerde niet alle krantenkoppen. Ik wou bewijzen dat er een relatie tussen de leenwoorden en de geschiedenis is en daarom sorteerde ik ze volgens de rubrieken. Louis Deroy zei, onder andere, dat een leenwoord naar „de politieke gebeurtenissen, de economische stromingen en de kunstneigingen“ verwijst.⁵³ Ik nam de politieke, economische en culturele rubrieken van alle acht de dagen en van alle vier de kranten, omdat deze een grote invloed van het Frans ondervinden. Ik zocht naar de twee grootste titels in elke krant en elke rubriek om de meest belangrijke gebeurtenissen op te vangen. Ik werkte dus met 64 politieke titels, 64 economische titels en 64 culturele titels. De resultaten zijn in de grafiek op de volgende pagina te zien.

⁵³ Zijn volledige citatie is op pagina 24 van deze scriptie te vinden.

54

Uit de grafiek blijkt dat zelfs in de krantenkoppen er een verschil is in het aantal Franse leenwoorden in Belgische en Nederlandse dagbladen. De Volkskrant en het Limburgs Dagblad gebruiken ze in het algemeen minder dan de Belgische De Standaard en Het Belang van Limburg.

Als wij nu even het feit dat het onderzoek over vier kranten gaat verwaarlozen en ons concentreren op de verschillende rubrieken, merken wij dat de politiek het meest woordenvertegenwoordigers heeft. Wij zouden kunnen denken dat het vooral komt omdat het Frans in de tijd van Napoleon zijn politieke en militaire dromen verspreidde door heel Europe. Maar de woorden waren er al eerder, en verrassend genoeg verschenen ook woorden als „republiek, magistraat“ of zelfs „politiek“ in het Nederlands in de zestiende eeuw en woorden als „minister, president, oppositie, generaal“ waren al in het Middelnederlands aanwezig. Van Napoleon bleef er bijvoorbeeld een speciale term over „napoleoncomplex“ dat naar een minderwaardigheidscomplex verwijst.

Ook in de culturele rubriek komen veel woorden uit het Frans voor, maar dat is niet verrassend. De Fransen waren een culturele icoon en zij zijn het in zekere zin tot op heden. Zij dicteerden de literaire stromingen (bv. de verlichting, het naturalisme, het existentialisme), de schilderscholen (bv. het impressionisme, het surrealisme), de mode, de gastronomie, etc. Het Frans was door de eeuwen heen het symbool van de

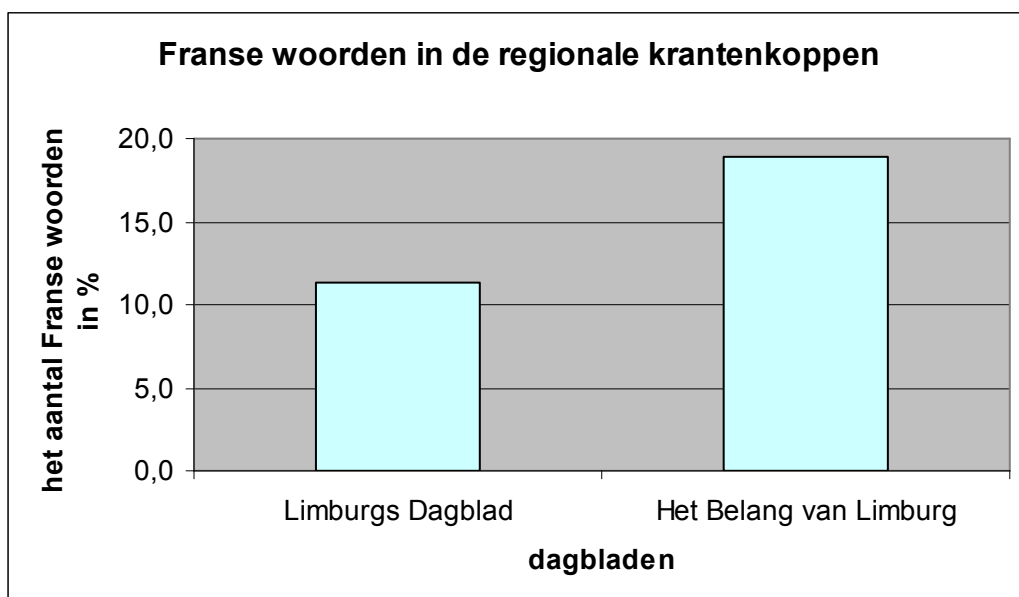
⁵⁴ In de grafiek zijn er de leenwoorden van alle de vijf de groepen: FR → NL, taal → FR → NL, oud FR → NL, taal → oud FR → NL, FR → taal → NL zonder onderscheid bijgeteld.

elite die altijd is verbonden met de cultuur. Daarom vond ik in de gekozen titels o.a. deze woorden die uit het Frans komen: expositie, muziek, repetitie, festival, galerie, publiek, concert en monument.

De economische kolommen zijn het kleinste met uitzondering van De Standaard. Woorden als „prijs, productie, industrie, deflatie, faillissement, financiën en economie“ zijn woorden uit de economische sferen die uit het Frans komen. Als wij naar de rubrieken sport of wetenschap kijken, vinden wij steeds minder Franse woorden in de krantenkoppen en zelfs in de artikels. Het Nederlands haalt steeds meer woorden uit het Engels vanwege het intensieve contact met deze taal door de nieuwe communicatiemiddelen of media. De taal is altijd in beweging, het is een oneindig verhaal. En de invloedsbronnen veranderen natuurlijk, omdat ook de politieke of maatschappelijke situatie verandert. Daarom zijn er in de rubrieken waarin Fransen minder dominerend waren weinig Franse woorden, want zij hebben die meestal ook zelf ontleend aan andere talen. Daarom bestudeerde ik daar niet de frequentie omdat ik het onnodig vond.

Wat ik nog wel bestudeerde, was de speciale regionale rubriek bij de lokale kranten. Ik was benieuwd naar de verschillen die bij de Belgische en Nederlandse buurprovincies waarschijnlijk zouden voorkomen. Het klinkt logisch dat in België meer Franse woorden gebruikt worden, terwijl men die in Nederland het liefst zou weglaten. Wij zagen al bij de eerste grafiek dat dat over het algemeen niet waar was. Het Belgische Het Belang van Limburg had op de voorpagina's 14,2 % Franse woorden terwijl het Nederlandse Limburgs Dagblad er 14,4 % had. Een klein verschil, maar toch een verschil dat verrassend is. Hoe is het dan met de regionale rubriek die voor de inwoners van de provincies bedoeld is? Misschien zouden er ook vreemde woorden uit het dialect kunnen voorkomen?

Van iedere lokale krant van de acht dagen heb ik ook de twee grootste krantenkoppen gekozen. De grafiek op de volgende pagina was het resultaat.

55

Hoewel de provincies dezelfde naam hebben, verschilt het aantal Franse woorden van 7,6 % (Limburgs Dagblad met 11,4 % en Het Belang van Limburg met 19,0 %). Hier is het geschiedenisverschil wel zichtbaar. Het doet er niet toe dat de provincies naast elkaar liggen, elke provincie ontwikkelde zich op zijn eigen manier. België behoorde tot Frankrijk, Nederland onder Louis Napoleon ook, maar misschien kunnen wij zeggen dat het daar minder intensief en zeker voor een kortere periode was. Het liet woordenschatsporen achter.

3.5. De frequentie van de Franse woorden in de stripverhalen

De laatste onderzoeksniveau die de gekozen 32 krantennummers betreft gaat over de stripverhalen. Er bestaat een verband tussen de Franse en Belgische stripverhaalcultuur. Een groot aantal strips of BD's⁵⁶ in België werd vertaald uit het Frans en vice versa. Een goed voorbeeld is Kuifje, of wel Tintin, die door de Belgische schrijver Hergé werd geschreven.⁵⁷ Ik was nieuwsgierig of er bij de vertalingen

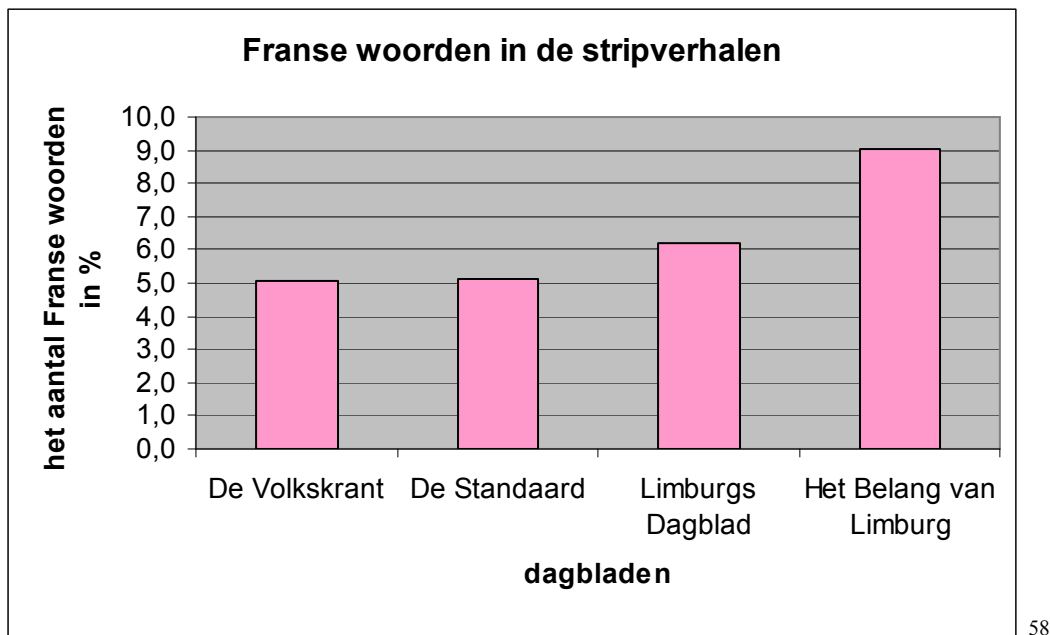
⁵⁵ In de grafiek zijn er leenwoorden van alle de vijf groepen: FR → NL, taal → FR → NL, oud FR → NL, taal → oud FR → NL, FR → taal → NL zonder onderscheid bijgeteld.

⁵⁶ BD is een Franse afkorting voor „la bande dessinée“ wat stripverhaal betekent. De letterlijke vertaling is „een getekende strook“.

⁵⁷ Hergé is het pseudoniem van George Remi, gevormd door zijn initialen (R.G.). Het was een belangrijke tekenaar van stripverhalen in de twintigste eeuw en in Brussel staat ook een museum van strips die zijn naam draagt. Tintin op zijn Frans en Kuifje op zijn Nederlands is zijn beroemdste stripfiguur die zich vaak in avontuurlijke situaties bevindt. Zijn eerste verhaal verscheen was in 1929 in „Petit Vingtième“,

francisismen te vinden waren. Natuurlijk, niet alle stripverhalen zijn alleen vertalingen. In het geval van de originele BD's is het ook interessant om te onderzoeken of er een neiging tot het automatisch gebruik van francismen is, of niet.

Iedere krant heeft een amusementspagina waarop ook één of meestal meerdere series stripverhalen staan. Soms is er een strip waar geen woord wordt gesproken, soms gaat het over weinig woorden, soms over hele verhalen. Uiteindelijk speelde het niet een rol of het stripverhaal een vertaling was of niet. Ik verkreeg de onderstaande grafiek.

Het is hier evident dat Het Belang van Limburg in zijn stripverhalen het meeste Franse woorden heeft. Het is ook waar dat zij de langste strips hadden met veel woorden in het algemeen. Ik vond ze heel normaal, de meesten waren niet echt bijzonder en ik denk dat ook bij een gewoon gesprek deze wel zouden kunnen voorkomen. Er is dan ook niet een sterk verfransing bij het creëren van BD's. Toch verbaasde het woord „serpent“ in plaats van „slang“ mij, maar het Van Dale woordenboek duidde dit woord niet als vreemd aan. Bij de andere kranten vond ik ook geen adjectieven als „ferm“ en

een tijdschrift voor jongeren. Sedert dien heeft hij een grote populariteit gekregen en er bestaat nu nog een Tintin club voor de echte fans.

⁵⁸ In de grafiek zijn er leenwoorden van alle de vijf groepen: FR → NL, taal → FR → NL, oud FR → NL, taal → oud FR → NL, FR → taal → NL zonder onderscheid bijgeteld.

„braaf“ (ik bedoel niet alleen in de stripverhalen maar gewoon bij alle kranten) maar in Het Belang van Limburg wel.

Op de tweede plaats staat het Limburgs Dagblad die gewone, al ingeburgerde, Franse woorden gebruikte. In de Volkskrant stonden ook geen bijzondere woorden, maar De Standaard gebruikte een paar typische Franse woorden die wel vervangen zouden kunnen worden door Nederlandse synoniemen. Bv. chateau, trottoir, treiteren en mirakel zouden door kasteel, stoep, tergen en wonder vervangen kunnen worden. Bij dit derde onderzoeksniveau blijft het resultaat dat de Franse woorden meer in België worden gebruikt, zoals bij de twee andere onderzoeksniveaus.

3.6. Vlaams-Nederlands woordenboek

De Belgen en Nederlanders zijn zich goed bewust van het feit dat hun taal, alhoewel het toch officieel het Nederlands is, verschilt. Het Vlaams is in zekere zin een landelijk dialect van het Nederlands, zou ik zeggen. Er bestaan zelfs woorden die de echte Nederlanders niet kunnen begrijpen. Daarom werd in 2003 een woordenboek Vlaams-Nederlands⁵⁹ bij Standaard Uitgeverij uitgegeven. Het bevat de specifieke Vlaamse woorden in alfabetische volgorde. Op bijna 400 pagina's staan er Vlaamse uitdrukkingen met hun Nederlandse vertaling, bijvoorbeeld „wijsheidstand“ met de vertaling „verstandskies“. Maar ook woorden die niet zo duidelijk om te bepalen zijn en waarvan de juiste betekenis niet makkelijk te vinden is. Bijvoorbeeld „boogscheut“ dat in het Nederlands als „kleine afstand“ is vertaald. En natuurlijk is er ook een grote lijst van Franse woorden die in België vaak kunnen voorkomen.

Alle woorden zijn in voorbeeldzinnen gezet zodat de lezer een idee krijgt van de context waar hij zo een woord kan vinden. Het zijn meestal zinnen uit een gewone conversatie of uit literatuur. Maar soms komen zij uit krantenartikels, van De Standaard en Het Belang van Limburg, dus mijn onderzochte dagbladen.

Ik concentreerde me alleen op deze woorden en ik heb ze geteld – eerst allemaal samen en dan alle leenwoorden van het Frans apart.

Ik kreeg de volgende cijfers: de woorden waarvan de voorbeeldverklaring uit De Standaard komt, komen op 451, waaronder 97 van Franse oorsprong. Bij 178 woorden wordt als de voorbeeldzin een zin uit Het Belang van Limburg gebruikt, en van die 178

⁵⁹ De voorpagina van het woordenboek is in de bijlage op pagina 71 te vinden.

woorden zijn er 42 Franse leenwoorden. Als ik deze cijfers in de percentages omzet, geeft het 21,5 % woorden afkomstig uit het Frans bij De Standaard en 23,6 % bij Het Belang van Limburg.

Indien wij deze informatie als bindend nemen⁶⁰, is Het Belang van Limburg de grootste gebruiker van Franse woorden. Dat bleek ook uit mijn onderzoek in de hoofdstukken 2.4 en 2.5, terwijl in hoofdstuk 2.3 De Standaard de grootste gebruiker was. De verschillen tussen deze twee kranten zijn klein. In beide gevallen gaat het om Belgische kranten en het is duidelijk dat de Belgen toch iets meer beïnvloed zijn door het Frans dan hun noordelijke buurland.

⁶⁰ De reden waarom zouden wij deze informatie niet bindend nemen is dat in zo een woordenboek kunnen de voorbeeldzinnen per toeval gekozen zijn. Het woord „facteur“ kan of in De Standaard of in Het Belang van Limburg verschijnen maar er kan een andere bron in het voorbeeld voorkomen. Daarom is het moeilijk te zeggen of de cijfers (de percentages) in het algemeen kloppen. Het verschil is 2,1 % wat eigenlijk niet zo hoog is. Maar het is een officieel woordenboek en wij kunnen rekenen op hun juiste en goed nagedachte keuze. Belangrijk blijft dat er veel Franse woorden in België gebruikt worden, dat zij in een vertaalwoordenboek (objectieve bron) voor Nederlanders verschijnen en dat zij ook de voorbeeldzinnen uit de kranten nemen (ook de objectieve bronnen wat is in 2.1.6. verklaard).

4. De enquête versus de vragenlijst

Tot nu toe concludeerde ik dat er inderdaad wel een verschil in het taalgebruik in de Belgische en Nederlandse kranten is. Namelijk dat er in België woorden afkomstig uit het Frans gebruikelijker zijn dan in Nederland. Gezien de historische achtergrond en de huidige situatie in beide landen is het wel logisch, maar zijn de inwoners zelfs zich ervan bewust? Wat is hun waarneming van de woordenschat over welke zij beschikken? Kunnen zij er de vreemde woorden onderscheiden, hun oorsprong beoordelen en een echte Nederlandse equivalent vinden (ik bedoel bij de woorden waar het mogelijk is)? Trouwens, hoe evalueren zij het gebruik van vreemde woorden ten nadele van hun eigen uitdrukkingen in de kranten? Hebben zij soms ook moeite met het begrijpen of gaat het altijd alleen over de woorden die al compleet ingeburgerd zijn?

De ervaringen van de lezers of potentiële lezers zijn erg belangrijk. De krantenpolitiek werkt volgens het actie-reactie principe. Zij schrijven op zo een manier dat zij leesbaar en aantrekkelijk voor zoveel mogelijk mensen zijn. Zij maken de grootste indruk juist met de sensaties en informatie waarover zij schrijven, maar zij moeten ook op hun taalgebruik letten. Voordat zij beginnen moeten zij de groep mensen die hun lezers zouden kunnen zijn bepalen en in hun dagelijkse communicatie inleven. Het lijkt niet zo moeilijk te zijn, want de journalisten van de regionale kranten komen uit de streek waar zij wonen en werken, dus zij kunnen goed bepalen wat zij kunnen schrijven en wat niet. Maar het is toch niet altijd het geval. De alomtegewoondige dialecten maken het altijd moeilijker. Bij de landelijke kranten wordt dit probleem nog breder. Daarom zijn er naast journalisten die artikels schrijven nog correcteurs die hun werk nalezen en de foutjes rechtzetten.

Ik besloot om deze twee kanten van de „actie-reactie“ principe grondiger te bestuderen. Ik heb een paar vragen verzonnen die ik onder de naam „vragenlijst“ naar Nederlanders heb gestuurd en naar Belgen onder de naam „enquête“. De inhoud bleef toch gelijk.⁶¹ Daarna paste ik dezelfde enquête aan⁶² en stuurde het naar de redacties van De Volkskrant, De Standaard en Limburgs Dagblad. Ik heb ook een bezoek gebracht aan Het Belang van Limburg, omdat ik in de tijd dat ik met mijn scriptie begon

⁶¹ De originele versie van de vragenlijst, resp. enquête is in de bijlage op pagina 72 te vinden.

⁶² In de bijlage op pagina 75 is ook deze versie van de vragenlijst, resp. enquête te vinden. De veranderingen die er zijn, zijn in de hoofdstuk 3.1. gestaafd.

in België was, vlak bij Hasselt waar zij gevestigd zijn. Dankzij meneer Marcel Grauls⁶³, die daar als projectmanager werkt, was ik na mijn e-mail met een paar vragen voor een rondleiding en een interview uitgenodigd.

De presentatie van de vragenlijsten en de resultaten zijn verder in de volgende hoofdstukken beschreven.

4.1. Het doel van de vragenlijst

De enquête bestaat van vier gehelen. De eerste drie tabellen zijn de eerste drie gehelen en de laatste pagina met de vragen is de vierde. Deze betreft de kranten. De eerste drie onderzoeken meer het individuele taalgebruik van de respondenten.

Ik koos de Franse woorden die ik ooit in een context in het Nederlands had gehoord of gezien. In de eerste oefening was de bedoeling om een juist Nederlands equivalent te vinden en aan te geven welke versie voor hen meer gewoon is. Ik verwachtte dat de Nederlandse respondenten zouden meer kruisjes aan de rechterkant zetten (waar de Nederlandse equivalenten staan) en dat de Belgen zich meer op de linkerkant zouden richten (waar de Franse uitdrukkingen staan). Maar ik was er toch niet zeker van wie de betere equivalenten zou vinden. Zullen de Nederlanders die woorden goed begrijpen of zullen er misverstanden zijn? En de Belgen dan, zullen zij de echt puur Nederlandse versie vinden als zij het niet gebruiken?

De tweede oefening gaat vooral over de frequentie van het gebruik van de Franse woorden. Hier wou ik duidelijk maken dat er Franse woorden bestaan die ook in het Nederland vast verankerd zijn. Ik verwachtte de grootste verschillen van het gebruik bij de woorden „allez, ambras, crèmerie, chasse, gilet, just, lavabo en praktikerén“. Ik vond dat zij typisch Belg waren. Het woord „cadeau“ darentegen is voor beide landen typisch, alhoewel „geschenk“ ook een mogelijke versie is die volgens mij niet zo vaak voorkomt. En het woord „bureau“ bijvoorbeeld, heeft een heel andere betekenis in België (kantoor) dan in Nederland (werktafel), maar toch wordt het zowel in België als in Nederland vaak gebruikt. De echte resultaten zal ik in hoofdstuk 4.4. analyseren.

⁶³ Marcel Grauls werkt bij Het Belang van Limburg sinds 1980. Hij was niet altijd de projectmanager geweest maar ook redacteur buitenlandse politiek, eindredacteur, hoofd eindredactie en hoofdredacteur. Hij studeerde Germaanse filologie waarvan zijn algemeen taalkennis, zelfs over het Nederlands. Naast zijn journalistieke carrière kan hij ook aan het schrijven. Zijn meest recent boek heet *Gewoon Geniaal!* Met de ondertitel *hoe 100 uitvinders op een schitterend idee kwamen*.

Met de derde oefening wou ik aantonen dat sommige woorden echt zo verankerd in de taal zijn dat de mensen hun oorsprong niet meer kunnen raden. Ik wou dat de respondenten zich op hun gevoel verlaten en dat zij de Franse oorsprong aanduiden. Het probleem was dat zij het makkelijk op internet kunnen controleren, maar ik geloof niet dat zij dit gedaan hebben. De resultaten zijn namelijk betrouwbaar. Niemand heeft alles goed beantwoord.

Het vierde gedeelte was, zoals gezegd, met de kranten verbonden. Ik was benieuwd of zij de woorden afkomstig uit het Frans in de krant die zij lezen lastig en onnodig vinden. Het was precies de terugkoppeling naar wat de kranten over zichzelf schreven.

De vragenlijst voor de redacties moest ik een beetje aanpassen. Ik liet alleen twee belangrijke delen staan. De eerste twee oefeningen zijn oefeningen waarmee ik wou vaststellen welke woorden na de correctie in de krant zouden kunnen verschijnen. Ik was benieuwd naar de verschillen tussen de redacties. Er zijn normen die algemeen zijn, maar de journalisten schrijven in elk geval voor een ander type lezers, dus er bestaan misschien toch hun eigen interne regels. Tweede deel bestaat uit de vraag of zij het gebruik van Franse woorden vermijden.

4.2. Het standpunt van de redacties

Ik kreeg vier e-mail antwoorden van De Volkskrant, Limburgs Dagblad, De Standaard en Het Belang van Limburg. Ik kan eruit concluderen dat alle kranten alleen de gangbare „niet-Nederlandse“ woorden proberen te gebruiken. De oorsprong doet er niet toe als het woord begrijpelijk voor de lezers is. Natuurlijk kan een Nederlandse lezer een andere waarneming hebben dan een Belgische lezer. De redactie van De Standaard heeft het goed samengevat – als er een bepaalde gevoelslading is, dan kunnen ook de speciale woorden die op het randje zitten geschreven worden. Het gaat om woorden als „content, ambetant, ambras“.

Als ik naar de resultaten kijk, zie ik dat de tabelletjes van beide Nederlandse kranten gelijk zijn. Na de correctie zullen bij het uitgeven de woorden „content, curieus, machinist, trottoir en vest“ in de krant blijven staan. Het zijn min of meer ook de woorden die de Nederlandse respondenten goed begrijpen als ik op de volgorde van de scriptie een beetje vooruitloop. Trouwens er is wel een particulariteit die drie woorden

betreft. De Volkskrant vindt ook „placeren“ een begrijpelijk werkwoord en toch heeft niemand van de respondenten het aangeduid als een woord dat zij gebruiken. Zelfs het Limburgs Dagblad kende het niet. Zij zetten er een vraagteken bij net zoals bij het woord malchance. De lezers zouden het direct veranderen naar „plaatsen“ en de andere naar „pech“. Het andere woord waarover ik nog iets wil schrijven is het woord „fier“ dat twee Nederlandse respondenten kenden. Het Limburgs Dagblad zou het wel laten staan.

De Belgische kranten zijn ook vergelijkbaar. Het is verrassend dat er minder woorden uit het eerste lijstje gangbaar zijn dan in Nederland. Bij De Standaard slechts vier van de veertien (fier, plezant, trottoir en vest) en bij Het Belang van Limburg alleen maar drie (curieus, machinist en plezant). Toch gebruiken de Belgische respondenten meestal de hele lijst in plaats van de Nederlandse equivalenten. Het is evident dat de kranten beter de normen moeten volgen dan de gewone mensen. Toen ik op bezoek bij Het Belang van Limburg was, kwam ik te weten dat er voortdurend De Grote van Dale en het Groene Boekje worden gevolgd, natuurlijk met de nieuwste wijzigingen. Zij geven zelfs hun eigen publicaties uit waarin alle lexicologische veranderingen staan. Ik heb een brochure uit 2006 gelezen, geschreven door Marcel Grauls, die in Hasselt en Antwerpen verscheen onder de journalisten om aandacht voor „De Nieuwe Spelling“ te trekken⁶⁴. Een van de twaalf hoofdstukken heet „Woorden uit het Frans“ en het ontleedt de accenttekens in de ontleningen. De spellinggids verzamelt alles wat ingewikkeld en vooral nieuw is. De redactie heeft 67 vaste journalisten en in elke gemeente zit nog een correspondent. Het telt samen veel mensen van wie het taalgebruik echt standaard Nederlands moet zijn volgens Grauls en daarom adviseerde hij dat iedereen bij zijn computer een lijst van de 40 meest gemaakte fouten in hun eigen krant zouden moeten hebben. Ik kreeg er ook eentje en wat interessant is, is dat het woord „fier“ al op de tweede plaats staat. De correcteurs zijn van menig dat er beter „trots“ zou moeten staan in plaats van „fier“. Dat was mij bij geen enkele redactie opgevallen. Grauls gaf tijdens ons gesprek toe dat hij in Vlaanderen liever ABN Nederlands zou willen doordrijven omdat, het Vlaams toch geen officiële taal is. Hij zou niet willen dat zij nog meer van Nederland gescheiden zouden worden, want beide culturen lijken sterk op elkaar. Als het Vlaams echter van het Nederlands gescheiden wordt, dan krijgen wij twee kleine talen en in deze moderne tijd is het niet de bedoeling om de communicatiebarrières te

⁶⁴ De spellinggids heet *Snel Spellen* met de ondertitel *De nieuwe spelling: van apennootje tot zwartvoetindiaan*, het is geschreven, of beter gezegd, samengesteld door Marcel Grauls, uitgegeven in 2006 door Concentra Media in Hasselt en Antwerpen.

vergroten. Het is daarom een beetje raar dat Het Belang van Limburg bij mijn onderzoek bijna altijd de grootste frequentie van de Franse woorden had, wat duidelijk in mijn grafieken te zien is. Misschien is het voor de Belgen moeilijker om te wennen aan het feit dat zij puur Nederlands moeten schrijven en zonder de tendenties van mensen als Grauls zouden de grafieken er nog erger uitzien en zouden de journalisten telkens de juiste Nederlandse versie negeren.

Laten we nog even kijken naar de tweede tabel. Geen krant zou bij het publiceren de volgende woorden erin laten staan: ambras, chasse, just, kasserol, lavabo en praktikeren. Anders zou in Nederland nog „crèmerie“ gebruikt worden. Het is net wat mijn Nederlandse respondenten niet gebruiken. De Volkskrant verbood ook nog „santé“ en „gilet“, wat wel in Limburg Dagblad toegelaten is. De Belgische respondenten gebruiken bijna alle woorden met uitzondering van „ambras, etage, pantalon en pratikeren“ waarvan in de krant alleen ambras en praktikeren niet mogen. De heel gewone ontleningen als „accepteren, constateren en repareren“ zouden veranderd moeten worden naar „aanvaarden, vaststellen en uitoefenen“. Het enige woord dat typisch Belgisch blijft is „crèmerie“ wat in Nederland bijna onbegrijpelijk is en het woord wordt vaak verkeerd begrepen.

4.3. Het standpunt van de lezers

De vragenlijst heb ik aan mijn bekenden in België en Nederland gestuurd. Omdat ik wou dat de leeftijdschaal en lokatieschaal variëren, vond ik het aantal respondenten niet genoeg. Daarom kwam ik op het idee om de enquête naar verschillende bedrijven die ik op internet vond te sturen. Velen antwoordden ook niet, maar ik kreeg toch genoeg antwoorden. Ik heb 24 vragenlijsten uit Nederland en hetzelfde aantal uit België gekozen en die heb ik verder onderzocht.

De leeftijdsschaal was echt breed – van 18 t/m 75 jaar oud bij beide landen. Het overzicht van de leeftijd van mijn respondenten staat in de tabel op volgende pagina.

	Leeftijd	Aantal mensen in Nederland	Aantal mensen in België
Eerste groep	18 - 30	7	9
Tweede groep	31 - 50	9	11
Derde groep	51 - 75	8	4

In Nederland waren zij lezers van allerlei kranten: Telegraaf, Algemeen Dagblad, Het Nieuwsblad, Metro, Spits, Trouw, NRC Handelsblad, NRC Next en zelfs regionale kranten als De Gelderlander, Brabants Dagblad, Nieuwsblad van het Noorden, etc. Ik had er alleen twee Volkskrant-lezers en vijf Limburgs Dagblad-lezers bij. Het is te weinig voor een aparte studie en daarom tel ik ze gewoon bij de algemene resultaten. 17 mensen geven aan dat er veel Franse woorden in de krant voorkomen, maar dat zij ze zelden niet begrijpen. Meestal kreeg ik er nog een berichtje bij dat de Franse woorden er niet opzettelijk staan, maar dat het betrekking op de geschiedenis heeft en het Nederlands zou het moeilijk hebben zonder deze woorden. De andere 7 mensen vinden het aantal Franse woorden helemaal niet merkbaar. „Ik denk dat wij ons daar niet bewust van zijn, maar dat er in de praktijk toch meer woorden uit het Frans komen dan dat wij denken“. Dat was een reactie die bewijst dat de Nederlanders zelf vinden dat de meeste woorden afkomstig uit het Frans al een deel van de Nederlandse woordenschat zijn. Zij klagen meer over de Engelse woorden die steeds meer het Nederlands binnendringen en verder over de Belgische kranten waar zij wel vaak last van de Franse woorden hebben.

De Belgische respondenten lazen Het Belang van Limburg (11), De Standaard (5), Het Nieuwsblad, De Morgen, Het Laatste Nieuws, De Tijd, etc. Zeven lezers van Het Belang van Limburg antwoordden dat er veel onnodige Franse woorden in de kranten staan die zij soms ook niet begrijpen. Bij De Standaard-lezers was er ook sprake van een groot aantal Franse woorden, maar deze keer betreft het die Franse woorden die men onbewust gebruikt en daarom geeft het geen problemen met het begrijpen. De Nederlanders zouden er dan ook geen probleem mee niet hebben. Misschien is De Standaard de beste oplossing voor de Nederlanders die graag het buitenlandse nieuws lezen, want de lezers van de andere genoemde kranten drukten zich in met betrekking tot deze problematiek precies zo uit als de Het Belang van Limburg-lezers. Dat betekent dat overal in Vlaanderen wij het te frequente gebruik van Franse woorden tegenkomen.

Bij de extranotities van de lezers kon ik ook zo een mening lezen: „Het is soms

gewoon makkelijker om het Franse woord te gebruiken dan te zoeken naar het juiste Nederlandstalig woord. De Nederlanders zouden soms de moeite met verstaan van sommige woorden hebben omdat wij ook andere benamingen voor woorden hebben.“ Vandaar is het duidelijk dat de Belgen wel bewust van hun taalgebruik zijn en dat zij snappen hoe zij van het Nederlands verschillen. Uit de andere antwoorden blijkt dat zij de woorden onderscheiden die geen andere mogelijkheid dan de Franse hebben en de woorden die niet zo „standaard“ zijn. Wat ik ook heb vastgesteld is dat de mensen graag het standaard Nederlands willen gebruiken – zij schreven dat zij naar hun kinderen toe zo correct mogelijk proberen te praten (en zij voegen nog de andere voorbeelden van de woorden toe die zij zouden moeten gebruiken als „vrachtwagen“ in plaats van „camion“ en „verwarming“ in plaats van „chauffage“) maar zij keren onbewust en zeker ook door het milieu waarin zij leven altijd naar de slechtere variante terug.

4.4. Het verschil tussen Nederlanders en Vlamingen in het taalgebruik

De eerste twee oefeningen zijn dus op het taalgebruik van Nederlanders en Vlamingen gericht. Ik wil daarmee niet alleen de verschillen tussen beide landen onderstrepen, maar ook de eventuele gemeenschappelijke kenmerken. Die waren eigenlijk niet talrijk. Alleen de woorden „machinist, trottoir en vest“ zijn alle drie in beide landen gangbaar. En andere gemeenschappelijk kenmerk is het woord „malchance“, dat noch in het Nederlands, noch in het Vlaams gebruikelijk is. De verschillen zijn echter groot. Net zoals ik verwachtte, vulden de Belgische respondenten meer de rechterkant van de tabel in en de Nederlandse de linker. Dat betekent dat de Vlamingen niets tegen de Franse versie van de woorden hebben, en wat nog meer, zij gebruiken het vaker dan de gewone Nederlandse woorden die zij echter toch goed kennen. Zo blijkt tenminste uit mijn onderzoek dat de Vlamingen bij de woordverplaatsing ook creatief waren. In plaats van „placeren“ zouden zij „plaatsen, neerzetten, zetten, installeren en monteren“ kunnen voorstellen. Het meest creatief waren zij bij de adjectieven die een individuele waarneming uitdrukken en daarom heeft iedereen zijn eigen nuances. Bij „ambetant“ begrijpen zij onder andere „storend, vervelend, geïrriteerd, lastig, slechtgezind“, bij Nederlanders komen ook adjectieven als „hinderlijk, stom, onhebbelijk“ voor. Met het woord „plezant“ gebeurt precies hetzelfde, er komen „prettig, plezierig, leuk, fijn, tof“ in België voor en in Nederland gaat het ook

om de woorden „grappig, geestig“. In sommige gevallen had ik de indruk dat de woorden niet echt goed begrepen werden, namelijk bij „facteur“ dat door „postbode“ vervangen zou kunnen worden. De mensen verwisselden het vaak met het woord „factor“ (Vlamingen) of „factuur“ als rekening (Nederlanders). Misschien komt het alleen door het snelle lezen en onoplettendheid. Het is ook mogelijk dat de mensen, vooral in Nederland, dit woord toch niet goed kennen. Helemaal onbekende woorden waren soms „ambetant, facteur, kravat, malchance, placeren, stylo, vest“ (Nederlanders) en „ambetant, kravat, malchance, placeren, vest“ (Vlamingen) waaruit geconcludeerd kan worden dat de Vlamingen toch meer woorden kenden.⁶⁵

Bij de tweede oefening zette ik alweer de woorden die ik ooit in een context gezien of gehoord had. De woorden „chasse, etage, etalage, gilet, pantalon, toilet, vest“ kwamen uit de volgende citatie van het boek *Het Belgisch Labyrint*, geschreven door Geert van Istendael: „Je neemt massa’s constructies uit het Frans over en tegelijk verwijt je de Nederlanders dat ze te veel Franse woorden gebruiken. Je trekt het toilet met een chasse door, maar je vindt etages en etalages belachelijk. Je zegt vest (veston in het Frans) voor jasje en gilet voor een vest en je vindt het belachelijk dat men in Nederland een pantalon draagt in plaats van een broek.“ De auteur beschrijft dus de Vlamingen. Terwijl zij allerlei soorten Franse ontleningen gebruiken, lachen zij de Nederlanders die andere Franse ontleningen gebruiken uit. Het boek was twintig jaar geleden gepubliceerd. Toen was er een probleem met de genoemde woorden die nu, twintig jaar na Istendaels opmerking, al niet meer bestaan. De woorden „toilet, etalage, vest“⁶⁶ worden door de Vlamingen net zo vaak weggelaten als door de Nederlanders. „Chasse“ en „pantalon“ daarentegen zijn uit de beide varianten bijna verdwenen. „Pantalon“ werd helemaal door „broek“ vervangen en bij „chasse“ stellen de mensen „jacht“ voor, wat de letterlijke vertaling uit het Frans is⁶⁷, maar Van Istendael bedoelde volgens mij „spoeling“. De respondenten van de eenentwintigste eeuw kwamen niet op

⁶⁵ De eventuele en het vaakst voorkomende Nederlandse synoniemen: ambetant – vervelend, coiffeur – kapper, content – tevreden, curieus – nieuwsgierig, (raar, vreemd volgens de Vlamingen), facteur – postbode, fier – trots (moedig, permantig volgens de Nederlanders), kravat – das, stropdas (plastron in België), machinist – treinbestuurder, malchance – pech, ongeluk, placeren – plaatsen, pleasant – prettig, leuk, stylo – balpen, pen, trottoir – stoep, vest – jas.

⁶⁶ „Vest“ wordt door Nederlanders en door Vlamingen juist gebruikt maar de bedoeling kan wat anders zijn, net zoals het Istendael aanduidt. De Belgen stellen een jasje of colbert voor en de Nederlanders „bovenkledingstuk voor mannen, zonder mouwen, met knopen“ die „onder het jasje van het kostuum gedragen“ wordt – de definitie is uit Van Dale uitgetrokken.

⁶⁷ Eerst was ik een beetje verbaasd dat zo een woord als „chasse“ kunnen de Nederlandstaligen uit het Frans vertalen. Het gaat toch niet over een woord die wij elke dag gebruiken. Ik zocht in het woordenboek alle woorden die op „chasse“ lijken en ik vond het woord „chasseur“ die een woord van de standaardtaal is en „jager“ als synoniem heeft dus daaruit hadden mijn respondenten de oplossing: „jacht“.

dit idee en zelfs het woordenboek kent geen „chasse“ als lemma. Misschien is het dan alleen een woord uit een dialect dat normaal gesproken niet de schrijftaal is, en wat nog meer, zo specifiek is dat bijna niemand het kent. „Gilet“ blijft een neutraal woord dat de helft van de Nederlanders en Vlamingen wel zouden gebruiken. Het enige woord dat een verschil tussen Nederlanders en Vlamingen maakt, is „etage“ dat in België door het woord „verdieping“ is vervangen, de pure Nederlandse versie dus. Alleen op dit punt had de auteur van de citatie gelijk, voor de rest zijn zijn opmerkingen al ouderwets. De taal ontwikkelt snel en twintig jaar is echt een lange tijd wat deze ontwikkeling betreft.

Van de andere woorden in de tweede tabel besloot ik alleen de enkele te noemen, namelijk die, die in Nederland niet gebruikt worden, maar wel vaak in Vlaanderen. Het betreft de woorden „allez, crèmerie, evident, just, kasserol, lavabo, santé“ die door „kom nou, ijssalon, duidelijk, juist, kookpan, wasbak, proost/gezondheid“ daar vervangen zijn. Een interessant woord is „bureau“ dat net zo vaak in Nederland als in België wordt gebruikt, maar met een andere betekenis. De Nederlanders bedoelen een schrijftafel tegenoverstelde het Belgische kantoor. Hoewel er bij de andere Franse woorden in de tabel ook een Nederlandse synoniem is te vinden, geven de respondenten van beide taalgebieden de voorkeur aan de Franse versie. Zo kunnen wij dan iemand een cadeau geven en geen geschenk, een momentje wachten in plaats van een ogenblik, iets accepteren en niet aanvaarden, etc. Deze Franse ontleningen zijn al compleet ingeburgerd en niemand zal over hun vervanging nadenken. Hun gebruik is of vrij toegelaten of soms ook noodzakelijk (bv. „douche“ heeft toch geen andere benaming).

4.5. De quiz als een kers op de taart

Ik wou niemand met mijn onderzoek vervelen, dus probeerde ik het op zo een manier te maken dat de respondenten niet veel tijd aan het invullen zouden verliezen, maar dat ik ook handige conclusies eruit trek. Het is ook de reden waarom ook bij het derde deel de mensen met aankruising werkten. Opnieuw dacht ik veel na over de woorden die in de tabel⁶⁸ zouden staan. De bedoeling was om aan te tonen dat de oorsprong van de ontleningen niet altijd zo duidelijk te bepalen is. Het is evident ook uit de resultaten. Er stonden samen 19 woorden in de tabel en niemand heeft ze allemaal

⁶⁸ In het bijlage vragenlijst voor de lezers op pagina 73 is het de oefening nummer 3.

goed aangeduid. Het grootste succes had een Nederlander met 15 goede antwoorden. Het was iemand die 37 jaar is. In België was 13 antwoorden de maximum grens. Twee mensen bereikten het – de ene is 71 jaar en de tweede 25. Waarom is hier hun leeftijd belangrijk? Ik was eigenlijk benieuwd of de situatie van Vlaams-Nederlands vergelijkbaar met die van Tsjechisch-Slowaaks is. In Tsjechië, hoe ouder iemand is, hoe beter hij nog Slowaaks verstaat. De jongeren verstaan steeds minder vanwege de contacten die na de splitsing in 1993⁶⁹ verminderden. Hoewel in Slowakije toch nog de Tsjechische televisie bleef uitzenden en de mensen daar de Tsjechische vertalingen van boeken lezen, hebben de jongere ook daar al een beetje moeite met de speciale uitdrukkingen die het Tsjechisch heeft. Hoe ouder, hoe wijzer, wordt er vaak gezegd, maar hier gaat het echt om de historische ontwikkeling van twee landen met twee verschillende talen die steeds meer uit elkaar groeien. De Vlaams-Nederlandse problematiek is wat anders. Hier spreken wij over twee landen die een gemeenschappelijke taal hebben, het Nederlands, waar ook door de jaren de verschillen zich steeds meer ontwikkelen. Maar de theorie over de leeftijd ging niet op, want de beste resultaten waren niet alleen bij de ouderen. Dezelfde situatie heb ik bij de slechtste resultaten ontdekt. In Nederland had een 51-jarige alleen 7 punten gekregen en in België was de minimale grens 8 punten die bij een 19-, 28-, 38- en 44-jarige was te vinden. De gemiddelde uitslag was in beide landen 10-11 punten van 24.

Meer dan 20 respondenten in Nederland vergisten zich niet bij de woorden: diner, eer, pastoor, reclamatie en supplement. In België waren het meest succesvol de volgende: alcohol, diner, eer, film, pastoor, reclamatie en risico. Alhoewel het nu 5 tegen 7 voor de Belgen is, verliezen de Nederlanders verliezen helemaal niet. Over het algemeen waren hun antwoorden toch beter, vooral bij het bepalen van Franse woorden – zij wisten beter dat de woorden „jaloers“ en „sociaal“ een Franse afkomst hadden. Het kan een bewijs zijn van een automatisch en onbewust gebruik van Franse woorden in België. Al gebruiken ze het meer, weten zij niet waar ze vandaan komen. In beide landen waren de grootste problemen bij de woorden „batterij“, „plomb“ (ik denk dat de mensen associaties met scheikunde hadden en daarom dachten zij aan het Latijns – plumbum - meer dan aan het Frans), tennisRACKET (hier ging het om het woord „racket“ dat oorspronkelijk Frans is, maar het Nederlands uit het Engels binnenkwam. Daarom dachten de mensen eerst aan het Engels en ik vind dat zij ook gelijk hadden,

⁶⁹ Tsjechoslowakije bestond vanaf het einde van de Eerste Wereldoorlog en met een korte pauze tijdens de Tweede Wereldoorlog waren deze twee landen in een confederatie tot 1.1.1993.

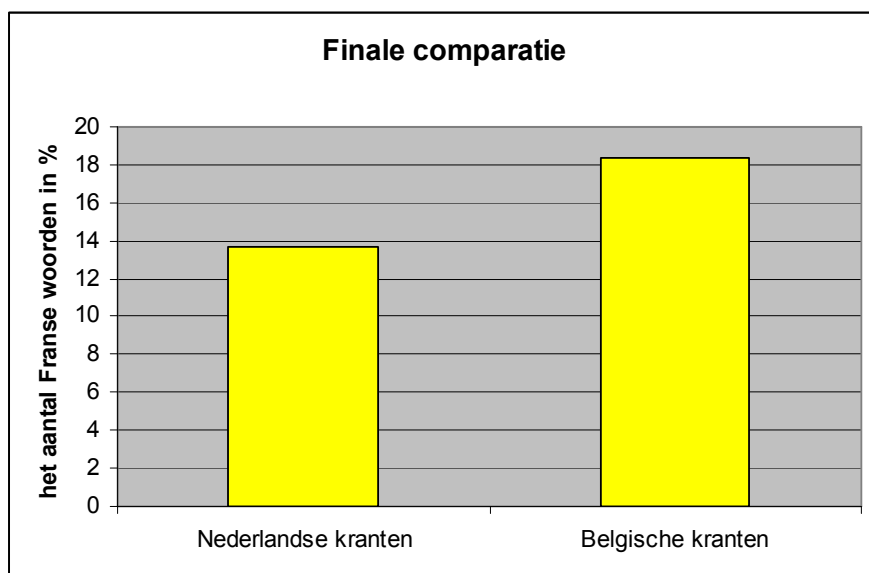
want ik heb nergens duidelijk gezegd dat er de originele oorsprong moest zijn of de taal waaruit het Nederlands het woord had gekregen. De reden daarvoor is dat ik verwachtte dat de respondenten geen linguïsten waren en deze taak, op een makkelijke manier geformuleerd, was al gecompliceerd genoeg voor hen). Een ander woord dat een beetje verwarrend was, was het woord „giraffe“, dat naar het Nederlands via het Frans gekomen was, maar het was al de derde taal van ontlending. De echte oorsprong van dit woord ligt in het Arabisch en Italiaans en pas daarna werd het Frans. Bij „giraffe“ kozen de meeste respondenten de Franse oorsprong en ik beschouwde het als juist. Voor de rest, waren er alleen duidelijke woorden wat hun afkomst betreft. Het laatste woord, het Latijnse „vacantia“ werd vaak door het Franse „vacances“ verwisseld, maar in feite kwam dit woord echt direct uit het Latijn.

Ik moet mijn respondenten echt dankbaar zijn, want ondanks de lengte vulden zij de vragenlijst tot aan het einde in niemand negerde deze laatste oefening alhoewel het misschien heel lastig en doelloos voor hen was.

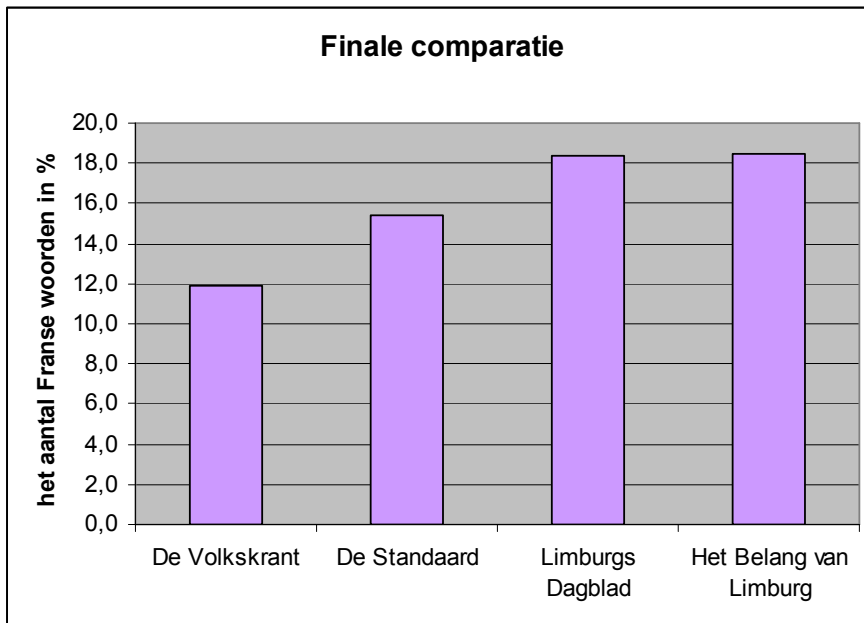
Conclusie

Geen enkele taal kan zich tegen vreemde invloeden beschermen. Zelfs het Nederlands kan het niet. Door de eeuwen liet zij de woorden afkomstig uit andere talen binnenkomen en zij doet het voortdurend. De leenwoorden uit het Frans bevinden zich op een van de eerste plaatsen wat het aantal betreft. De reden daarvoor zijn niet alleen aangrenzende Franstalige gebieden (Frankrijk, Wallonië) of de tiende plaats van het Frans van de wereldtalen, maar ook de historische gebeurtenissen. Met de Romaanse talen stonden het huidige België en Nederland in contact nog voor Christus via het Romeinse Rijk. De expansie van de Franse taal in de twaalfde eeuw, het Bourgondische hof, de heerschappij van Lodewijk XVI, de decreten van Napoleon, etc. – dit alles had het verspreiden van het Frans bijgedragen. Het historische overzicht in de scriptie maakt duidelijk dat de Belgen onder een sterkere invloed dan de Nederlanders stonden. De resultaten van mijn onderzoek, waarmee ik het aantal Franse woorden in de kranten wou vaststellen, steunen dit feit.

De kleine onderdelen van mijn onderzoek (het tellen van de woorden op de voorpagina's, bij de krantenkoppen of stripverhalen) leidden tot de definitieve grafiek die het verschil tussen de Belgische en Nederlandse kranten laat zien.

De twee Belgische kranten die ik onderzocht heb, gebruiken meer Franse ontleningen dan hun Nederlandse collega's. Het verschil is 4.7%. De volgende grafiek toont de definitieve resultaten van elke krant.

De grafiek verdedigt het criterium van de keuze van één landelijke en één regionale krant in elk land. Het verschil tussen de kranten die in het hele land verspreiden worden en de kranten die voor één concrete provincie bedoeld zijn, is markant. Ik verwachtte dat de kleinere sociale groepen hun taalgebruik in de krant een beetje aan de lezers aanpassen en daarom is de tolerantie bij de woorden, die soms op het randje van het Standaardnederlands zitten groter. De Limburgse provincies bevinden zich dicht bij elkaar en dat kan dus ook een reden zijn dat de taal zich op een gelijke manier aan beide kanten van de grenzen ontwikkelde. De landelijke kranten bieden het voorbeeldresultaat die de algemene situatie karakteriseert. De Belgische De Standaard vermijdt de Franse leenwoorden niet. De Nederlandse De Volkskrant gebruikt ze daarentegen minder.

Het is een typisch verschijnsel in de Zuidelijke en de Noordelijke variant van het Nederlands. In het Noorden (Algemeen Nederlands) bestaan toch redelijk veel woorden afkomstig uit het Frans en de mensen gebruiken ze meestal onbewust. De Zuidelijke, Vlaamse, variant heeft zeker een bredere keuze van de woorden en de Vlaamse lezers weten wel dat zij meestal niet tot de standaardtaal behoren. Men kan de indruk krijgen dat de Vlamingen het opzettelijk doen dat zij de woordenschat hebben om zich van het Standaardnederlands te onderscheiden. Zal er in de toekomst steeds sprake van twee

varianten van één taal zijn of zal het de problematiek van twee officieel verschillende talen zijn? Ziet het er uit dat het Algemene Nederlands de ongunstige klimaat om voortborduren heeft? Ik denk het niet. De Belgische respondenten van de enquête in mijn scriptie geven aan dat zij graag ABN zouden spreken alleen is het erg moeilijk als zij al anders gewend zijn. De oudere respondenten die al kinderen hebben proberen om met hen ABN te praten zodat zij het van thuis kennen en de redacties van de Belgische kranten steunen hun pogingen hoewel het niet blijkt uit de resultaten. Waarschijnlijk zien de Belgen wel dat zij het al moeilijk hebben met de talen in hun land en zij begrijpen dat de gemeenschappelijke geschiedenis en vergelijkbare cultuur met Nederland ze beter kan identificeren dan hun eigen alleen door hen gebruikte taal (die het Vlaams zou kunnen zijn na een paar jaar). Als zij niet probeerden, zoals zij zeggen, het Standaardnederlands te benaderen, zouden er in de kranten misschien nog meer vreemde woorden uit het Frans, de dialectwoorden, verschijnen.

De krant heeft een sterke invloed op de maatschappij. Niet alleen op het gebied van de gedachten en waarneming van de situaties, maar ook in het lexicale kader alhoewel het niet direct opvalt. Als de redacties in België van plan zijn om een stap dichterbij naar het Standaardnederlands te doen, dan zie ik de toekomst van het ABN ontzettend goed. Maar toch met de Franse ontleningen die compleet ingeburgerd in het Nederlands zijn. En ik geloof dat er nog meerdere woorden het inburgeringsproces zullen ondergaan wat toch geen verlies van het Nederlands is. Het ontwikkelingsproces eindigt nooit.

Résumé

Ce mémoire de licence analyse les différences entre les deux variantes du néerlandais – le néerlandais du nord (aux Pays-Bas) et le flamand du sud (en Belgique) – en ce qui concerne la fréquence des emprunts français dans les journaux.

J'ai choisi 4 journaux pour ma recherche. Aux Pays-Bas, c'étaient ceux-ci: De Volkskrant (le journal national) et Limburgs Dagblad (le journal régional). En Belgique, j'ai pris de même un journal national, De Standaard, et un journal régional, Het Belang van Limburg. Pendant huit jours non successifs de l'été 2009, j'y ai compté les emprunts dans les articles à la une, dans les titres d'économie, culture et politique dans les journaux entiers et finalement dans toutes les BD. Je les ai classés en cinq catégories suivantes: des emprunts directs, des emprunts de l'ancien français, des emprunts qui sont arrivés au néerlandais d'une autre langue via le français, des emprunts qui sont arrivés au néerlandais d'une autre langue via l'ancien français et enfin des emprunts qui sont d'origine française mais sont arrivés via une autre langue au néerlandais. A l'aide des graphiques, j'ai pu constater que ces cinq types sont les plus nombreux dans les journaux belges ce qui peut être causé par le développement historique du pays, expliqué dans la première partie de mon travail. Une autre explication admise est que la Belgique est plus en contact avec le français à cause des frontières avec la France et la partie wallonne au sud de la Belgique (on y parle français effectivement). Le critère initial du choix des journaux nationaux et également des régionaux a montré son importance aussi. Je peux constater que le lexique dans les journaux régionaux est plus tolérant en ce qui concerne l'usage des mots qui ne sont pas chaque fois tout à fait littéraires.

Il faut ajouter que les emprunts français sont dans la plupart des cas complètement familiers et les gens ne les considèrent pas comme les mots étrangers. Le sondage qui fait aussi la partie de ma recherche montre que les néerlandais connaissent des équivalents français mais ils ne les utilisent pas si souvent que les belges. Les flamands se rendent compte que l'éloignement au niveau linguistique leur nuit plutôt parce que la langue néerlandaise est si peu parlée que la séparation de ces deux variantes serait désavantageux. Il y a les tendances de propager le néerlandais standard mais le temps montrera si leurs efforts ne sont pas vains.

Résumé v slovenčine

Táto bakalárska práca sa zameriava na rozdiely dvoch variánt holandčiny – severnej holandčiny (holandskej) a južnej flámčiny (belgickej) – konkrétne na príklade frekvencie francúzskych výpožičiek v novinách.

Pri svojom výskume som sa zamerala na 4 tituly novín. V Holandsku to boli: De Volkskrant (národné noviny) a Limburgs Dagblad (regionálne noviny). V Belgicku to boli tiež jedny národné noviny - De Standaard a jedny regionálne - Het Belang van Limburg. Počas leta 2009 som jednotlivé noviny zbierala a vybrala z nich 8 nie po sebe idúcich dní, v ktorých som spočítala množstvo výpožičiek na titulných stranách, v nadpisoch ekonomických, kultúrnych a politických rubriík a nakoniec v komiksoch. Rozdelila som ich do nasledujúcich piatich skupín: priame výpožičky, výpožičky zo starej francúzštiny, výpožičky z iného jazyka, ktoré ale do holandčiny prešli prostredníctvom francúzštiny, výpožičky z iného jazyka, ktoré do holandčiny prešli prostredníctvom starej francúzštiny a nakoniec výpožičky, ktoré majú francúzsky pôvod, ale do holandčiny sa dostali prostredníctvom iného jazyka. Pomocou grafov som zistila, že všetky druhy výpožičiek sú najviac zastúpené v belgických denníkoch, čo môže byť zapríčinené historickým vývojom oboch krajín. Ten je vysvetlený v prvej časti práce. Ďalším možným vysvetlením je, že Belgicko je s francúzštinou častejšie konfrontované, keďže susedí s Francúzskom, a navyše sa i v južnej časti samotného Belgicka nachádza walónska časť, ktorej obyvatelia hovoria po francúzsky. Zdanlivo zbytočné kritérium, ktoré som si stanovila hneď pri výbere denníkov, a to skúmať zásupcov národných novín, tak isto ako aj regionálnych, odhalilo zaujímavé skutočnosti. Regionálne noviny sú pri výbere slovníku značne benevolentnejšie a stáva sa, že používajú i nespisovné slová (aj spomedzi francúzskych výpožičiek).

Treba dodať, že väčšina francúzskych výpožičiek sa už v oboch variantách holandčiny úplne udomácnila a málokto ich vníma ako cudzie slová. Jednu časť môjho výskumu tvorí i anketa, z ktorej vyplýva, že Holanďania síce tieto výpožičky poznajú, no sú to práve Belgičania, ktorí ich častejšie používajú. Uvedomujú si však, že postupné lingvistické vzd'alovanie sa od štandardnej holandčiny im skôr škodí ako pomáha, pretože delenie variánt v rámci tak malého jazyka na samostatné celky vôbec nie je výhodné. Preto sa pokúšajú presadzovať štandardný jazyk a až čas ukáže, či tieto snahy budú mať odozvu aj v praxi.

Anotácia

Meno a priezvisko:	Alexandra Fabianová
Názov katedry a fakulty:	Katedra Nederlandistiky, Filozofická fakulta
Názov práce:	De frequentie van de Franse woorden in de Belgische en Nederlandse kranten
Počet strán:	77
Počet príloh:	6
Počet titulov použitej literatúry:	23
Kľúčové slová:	Franse leenwoorden, kranten, Vlaams Nederlands, Standaard Nederlands, ontleningen
Krátka charakteristika:	Práca sa zameriava na rozdiely frekvencie používania francúzskych výpožičiek v belgických a holandských novinách. Prvá časť je venovaná stručnej histórii oboch štátov, popisuje tie udalosti, ktoré prispeli k prílevu francúzskych slov do holančiny. Vysvetľuje tým i vzniknuté rozdiely medzi flámskou a štandardnou variantou jazyka. V druhej časti je podrobne rozpracovaná problematika výpožičiek. Nasleduje samotný výskum – tretia časť uvádza konkrétne hodnoty a porovnania frekvencie francúzskych slov vo flámskych denníkoch De Standaard a Het Belang van Limburg a holanských De Volkskrant a Limburgs Dagblad. Plynule prechádza do štvrtej časti, kde čitatelia a redakcie pomocou ankety vyjadrujú svoje stanovisko k používaniu cudzích slov v ich jazyku (pochádzajúcich najmä v francúzštiny).

Literatuurlijst

Woordenboeken:

Bakema, P. e.a.: *Vlaams-Nederlands woordenboek. Van ambetanterik tot zwanzer*, Standaard Uitgeverij Antwerpen 2003

Boon, C. A. den – Geeraerts, D.: *Van Dale Groot Woordenboek van de Nederlandse taal, 14^e druk*, Van Dale Lexicografie, Utrecht/Antwerpen 2005

Calisch, I. M., Calisch, N. S.: *Nieuw woordenboek der Nederlandsche taal*, H.C.A. Campagne, Tiel 1864

Čermák, F., Hřčířová, Z.: *Woordenboek Nederlands Tsjechisch*, LEDA, Praha 2005

Máčelová-van den Broecke, E., Spěváková D.: *Česko-nizozemský slovník*, LEDA, Praha 2005

Wijk, N. van: *Franck's Etymologisch woordenboek der Nederlandsche taal*, Martinus Nijhoff, 's Gravenhage 1949

Boeken:

Černý, J.: *Úvod do studia jazyka*, Rubico, Olomouc 1998

Grauls, M.: *Snel Spellen. Nieuwe spelling: van apennootje tot zwartvoetindiaan*, Concentra Media, Hasselt/Antwerpen 2006

Horst, H. van der: *Dějiny Nizozemska*, Nakladatelství Lidové Noviny, Praha 2002

Horst, J. van der, Horst, K. van der: *Geschiedenis van het Nederlands in de twintigste eeuw*, Sdu Uitgevers, Den Haag en Standaard Uitgeverij, Antwerpen 1999

Hulicius, E.: *Stručná historie států – Belgie*, Libri, Praha 2006

Istendael, G. Van: *Het Belgisch Labyrint*, De Arbeiderspers, Amsterdam 2001

Kessels van der Hijde, M.: *Maastricht, Maestricht, Mestreech – de taalverhoudingen tussen Nederlands, Frans en Maastrichts in de negentiende eeuw*, Uitgeverij Verloren, Hilversum 2002

Kossman-Putto, J. A. – Kossman, E.H.: *De Lage Landen: Geschiedenis van de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden*, Stichting Ons Erfdeel Rekkem 1997

Kossman-Putto, J. A. – Kossman, E.H.: *Nizozemí. Dějiny severního a jižního Nizozemí*, Stichting Ons Erfdeel Rekkem 1999

Sijs, N.: *Taaltrots. Purisme in een veertigtaal talen*, Uitgeverij Contact, Amsterdam/Antwerpen 1999

Sijs, N. van der: *De invloed van andere talen op het Nederlands*, Stu Uitgeverij, Den Haag, 1996

Toorn, M. C. van den e.a.: *Geschiedenis van de Nederlandse taal*, Amsterdam University Press, Amsterdam 1997

Vandeputte, O.: *Nederlands. Het verhaal vane en taal*, Stichting Ons Erfdeel Rekkem 1983

Vandeputte, O., Krijtová, O.: *Nizozemština. Jazyk dvaceti miliónů Nizozemců a Vlamů*, Stichting Ons Erfdeel Rekkem 1996

Vries, J. W. de, Willemyns, R., Burger, P.: *Het verhaal van een taal*, Uitgeverij Prometheus, Amsterdam 1994

Wal, M. van der: *Geschiedenis van het Nederlands*, Het Spectrum Utrecht 1992

Willemyns, R.: *Het verhaal van het Vlaams. De geschiedenis van het Nederlands in de Zuidelijke Nederlanden*, Standaard Uitgeverij Antwerpen 2003

Webpagina's

Geschiedenis van de Franse taal:

http://www.tlfq.ulaval.ca/axl/francophonie/HIST_FR_s1_Expansion-romaine.htm, 25-11-2009

http://www.tlfq.ulaval.ca/axl/francophonie/HIST_FR_s2_Periode-romane.htm, 25-11-2009

http://www.tlfq.ulaval.ca/axl/francophonie/HIST_FR_s3_Ancien-francais.htm, 28-11-2009

http://www.tlfq.ulaval.ca/axl/francophonie/HIST_FR_s4_Moyen-francais.htm, 28-11-2009

http://www.tlfq.ulaval.ca/axl/francophonie/HIST_FR_s5_Renaissance.htm, 29-11-2009

http://www.tlfq.ulaval.ca/axl/francophonie/HIST_FR_s6_Grand-Siecle.htm, 29-11-2009

http://www.tlfq.ulaval.ca/axl/francophonie/HIST_FR_s7_Lumieres.htm, 01-12-2009

http://www.tlfq.ulaval.ca/axl/francophonie/HIST_FR_s8_Revolution1789.htm, 01-12-2009

http://www.tlfq.ulaval.ca/axl/francophonie/HIST_FR_s9_Fr-contemporain.htm, 04-12-2009

<http://users.skynet.be/fralica/refer/theorie/annex/histlitter/histlguef.htm>, 28-11-2009

http://www.salic-slmc.ca/showpage.asp?file=langues_en_presence/langues_off/fr_histoire&language=fr&updatemenu=true, 29-11-2009

Geschiedenis van de Nederlandse taal:

http://intranet.grundel.nl/Grassroots/nederlands/Taal/De_ontwikkeling_van_de_Nederlandse_taal1.htm, 24-11-2009

http://www.dbnl.org/tekst/wink002gesc01_01, 25-11-2009

<http://s2.ned.univie.ac.at/Publicaties/taalgeschiedenis/nl/24-11-2009>

Belgische realia:

http://www.belgium.be/nl/over_belgie/land/geschiedenis/belgie_vanaf_1830/, 17-01-2010

<http://s2.ned.univie.ac.at/NoN/landeskunde/be/h12/vlaamse.htm>, 22-01-2010

<http://membres.lycos.fr/clo7/histoire/belgique.htm>, 21-11-2009

http://www.congresfrans.nl/index.php?option=com_content&view=article&id=28&Itemid=30, 17-01-2010

<http://members4.boardhost.com/muurkrant2/msg/1261057054.html>, 27-01-2010

<http://www.superkrediet.be/blog/2007/03/07/aantal-inwoners-en-vreemdelingen-in-belgie-gestegen/>, 27-01-2010

<http://s2.ned.univie.ac.at/NoN/landeskunde/be/h3/>, 27-01-2010

<http://www.gva.be/archief/guid/vlamingen-hebben-vertrouwen-in-een-toekomst-voor-het-nederlands.aspx?artikel=3c77a732-812c-4144-b04f-7b4e0e5a4ad0>, 27-01-2010

Nederlandse realia:

<http://www.indexmundi.com/nl/nederland/bevolking.html>, 26-01-2010

http://taalunieversum.org/nieuws/1129/meeste_nederlanders_spreken_vreemde_taal, 27-01-2010

<http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/bevolking/cijfers/extra/bevolkingsteller.htm>, 26-01-2010

Kranten:

www.kranten.com, 16.01.2010

www.volkskrant.nl

www.limburger.nl

www.standaard.be

www.hbvl.be

<http://www.presseurop.eu/cs/content/source-information/10161-de-standaard>, 24-01-2010

www.concentra.be, 29-01-2010

Spelling:

<http://woordenlijst.org/>, 07-01-2010

<http://www.onzetaal.nl/dossier/spelling/basistekst.php>, 22-01-2010

Ontleningen:

http://sites.univ-provence.fr/wclaix/travaux/travaux_22_germ_agnes_steuckardt.pdf,
04-01-2010

Woordenboek:

<http://www.cultureelwoordenboek.nl/index.php?lem=1566>, 24-11-2009

Notitiesverklaringen:

<http://www.protestant.nl/encyclopedie/themas/politiek-en-samenleving/de-maasbode>,
31-03-2010

<http://slovníkcudzichslov.eu/slovo/G%C3%A1lia,%20Galia>, 24-11-2009

<http://dutchrevolt.leidenuniv.nl/bronnen/1477%2003%2014%20ned.htm>, 28-11-2009

http://www.vrt.be/vrt_master/over/vrt_overvrt_activiteiten/index.shtml, 01-04-2010

<http://lambiek.net/artists/h/herge.htm>, 31-03-2010

<http://www.tintin.com/#>, 31-03-2010

<http://www.liebaart.org>, 02-04-2010

Bijlagen

1. Het Romeinse Rijk in de tweede eeuw na Christus
2. De taalgrenzen in België
3. De voorpagina's van de onderzochte kranten
4. De voorpagina van het „Vlaams-Nederlands woordenboek“
5. De enquête/ vragenlijst voor de Belgische en Nederlandse respondenten
6. De enquête/ vragenlijst voor de redacties

1. Het Romeinse Rijk in de tweede eeuw na Christus

70

⁷⁰ Overgenomen van <http://membres.lycos.fr/clo7/histoire/belgique.htm>, downloaded 21-11-2009

2. De taalgrenzen in België

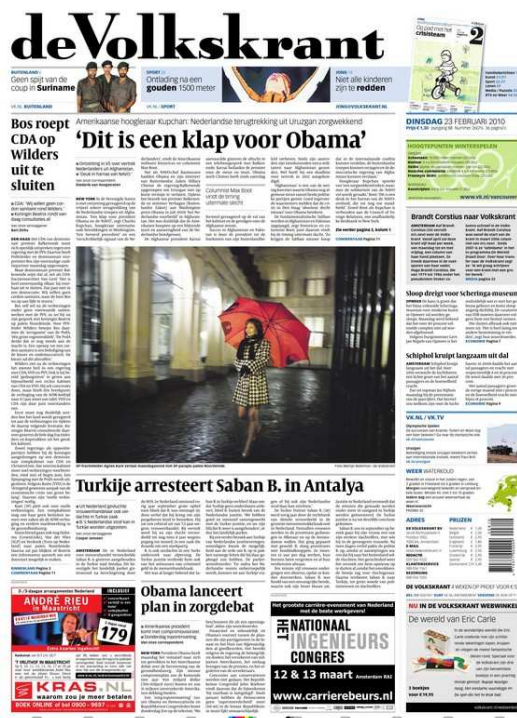

71

⁷¹ Overgenomen van <http://s2.ned.univie.ac.at/NoN/landeskunde/be/h3/>, downloaded 27-01-2010.
De kelurenverklaring: geel – Vlaams Gewest, licht groen – Waals Gewest, donker groen - Duitstalige Gemeenschap, blauw - Brussels Hoofdstedelijk Gewest

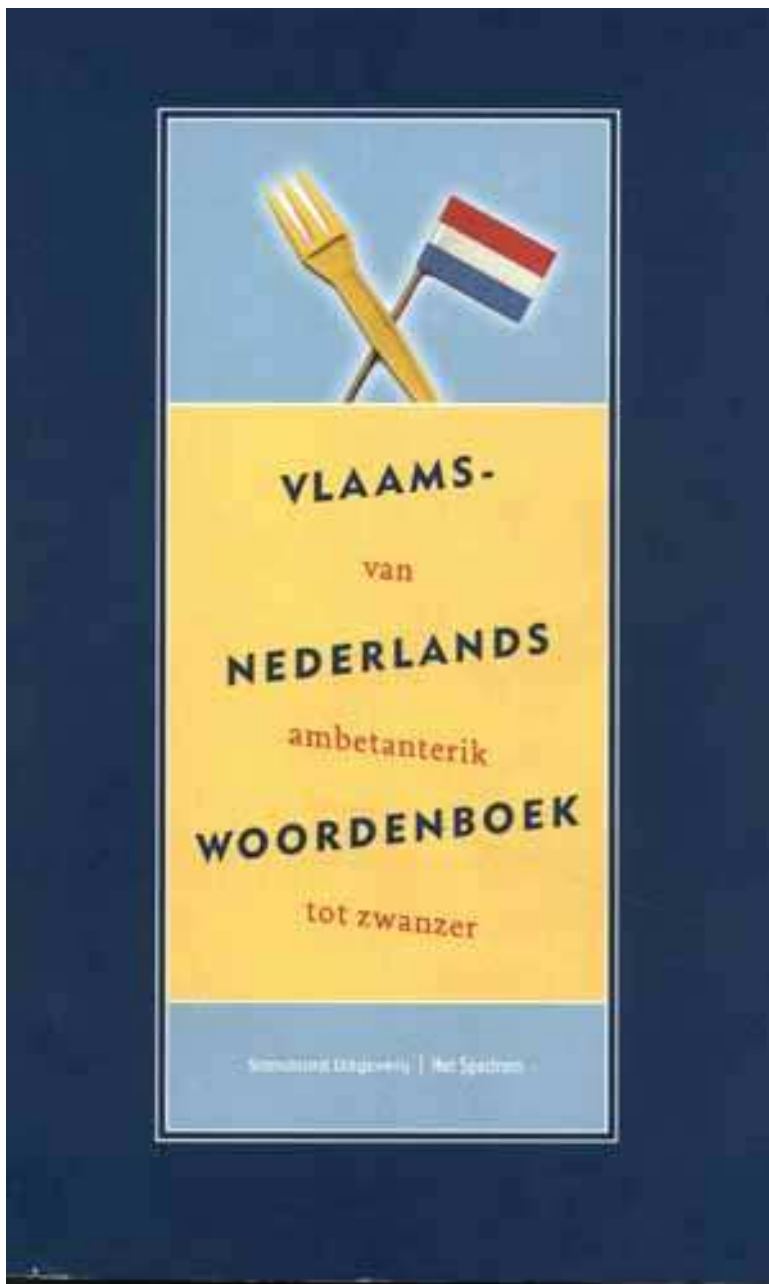
3. De voorpagina's van de onderzochte kranten

72

⁷² De voorbeelden van de voorpagina's van de vier onderzoekende kranten, downloaded op de officiële websites van de kranten op 23-02-2010.

4. De voorpagina van het „Vlaams-Nederlands woordenboek“

5. De enquête/ vragenlijst voor de Belgische en Nederlandse respondenten

Beste mevrouw/mijnheer!

Ik zou graag willen dat u deze drie korte pagina's invult. Het zou mij helpen bij mijn bachelorscriptie. Ik ben een studente aan het Tsjechische universiteit, ik studeer Franse en Nederlandse filologie en ik doe een onderzoek over het gebruik van het Frans in Vlaamse en Nederlandse kranten. U kunt antwoorden naar: kranten@post.sk

1. Hoe zegt u in het standaard Nederlands onderstaande woorden? En welk woord gebruikt u vaker?

camion	X	vrachtwagen	
(het woord camion gebruik ik dus vaker)			

Ambetant			
Coiffeur			
Content			
Curieus			
Facteur			
Fier			
Kravat			
Machinist			
Malchance			
Placeren			
Plezant			
Stylo			
Trottoir			
Vest			

2. Gebruikt u deze woorden? Evaluatie 0 t/m 2: 0 dus nooit, 1 soms, 2 vaak. Moet er een nul staan, probeer het woord dat u in zijn plaats daarvan wel meestal zegt te vinden. Anders kan de laatste kolom leeg blijven.

commerce	0	handel
merci	2	

Accepteren		
Allez		
Ambras		
Biljet		
Bureau		
Cadeau		
Constateren		
Crèmerie		

Chasse		
Douche		
Evident		
Etage		
Etalage		
Gilet		
Just		
Kasserol		
Lavabo		
Momentje		
Pantalon		
Praktikeren		
Precies		
Repareren		
Santé		
Toilet		
Vest		

3. Nu gaat het over uw gevoel, zoek maar geen juist antwoord, alstublieft. Welke van deze woorden kwamen naar België uit Frankrijk VOLGENS U? Zet gewoon een x bij woorden die u afkomstig van het Frans vindt.

Cinema	
Natie	x

Alcohol	
Batterij	
Diner	
Eer	
Jaloers	
Film	
Giraffe	
Kwestie	
Pastoor	
Patat	
Plomb	
Reclamatie	
Risico	
Sociaal	
Solderen	
Supplement	
TennisRACKET	
Troep	
Vakantie	

4. • Ik ben geboren in:

België	
Nederland	
Ander land – welk?	

• Ik woon in:

België	
Nederland	
Ander land – welk?	

stad:

• Mijn moedertaal is:

„Vlaams“	
Nederlands	
Andere taal – welke?	

• Mijn leeftijd:

• Welke Vlaamse of Nederlandse krant leest u?

.....

• Vindt u dat er veel internationale woorden worden gebruikt? Is het vervelend of merkt u dat helemaal niet?

.....

• Vindt u dat er ook vaak veel woorden afkomstig uit het Frans voorkomen?

.....

• Ook wanneer het niet nodig is?

.....

• Gebeurt het dat u zo een woord soms ook niet verstaat?

.....

Bedankt voor uw medewerking en prettige dag verder!:)

6. De enquête/ vragenlijst voor de redacties

Beste mevrouw/mijnheer!

Ik zou graag willen dat u deze drie korte pagina's invult. Het zou mij helpen bij mijn bachelorscriptie. Ik ben een studente aan het Tsjechische universiteit, ik studeer Franse en Nederlandse filologie en ik doe een onderzoek over het gebruik van het Frans in Vlaamse en Nederlandse kranten.

1. Kunnen de onderstaande woorden na de correctie in uw dagblad voorschijnen? Zet een kruis erbij. In het geval van niet, welk woord zou het wel kunnen verplaatsen?

camion	X	
--------	---	--

(het woord camion is acceptabel)

camion		vrachtwagen
--------	--	-------------

(het woord camion is niet acceptabel, er wordt vrachtwagen in plaats van camion gebruikt)

Ambetant		
Coiffeur		
Content		
Curieus		
Facteur		
Fier		
Kravat		
Machinist		
Malchance		
Placeren		
Plezant		
Stylo		
Trottoir		
Vest		

2. Dezelfde taak.

Accepteren		
Allez		
Ambras		
Biljet		
Bureau		
Cadeau		
Constateren		
Crèmerie		
Chasse		
Douche		
Evident		

Etage		
Etalage		
Gilet		
Just		
Kasserol		
Lavabo		
Momentje		
Pantalon		
Praktikeren		
Precies		
Repareren		
Santé		
Toilet		
Vest		

3. In het algemeen, proberen jullie de Franse woorden in de krant niet te gebruiken of het doet er helemaal niet toe?

Bedankt voor uw medewerking en prettige dag verder!:)